

STOCKHOLMSUNGDOMAR SOM KLOTTRAR

**Knut Sundell
David Shannon
Cecilia Andrée Löfholm**

FÖRORD

Våren 2002 beslöt Stockholms kommunstyrelse att inrättade en klotterkommission vars uppdrag skulle vara att samla och sprida kunskap och forskning om klotterproblematiken, att försöka utveckla nya metoder för att förhindra nyrekrytering av klottrare samt att hjälpa ungdomar som börjat klottra att upphöra. Kommissionen skulle avrapportera sina slutsatser i november 2002. Klotterkommissions ordförande Inger Båvner kontaktade FoU-enheten på försommaren 2002 om vår möjlighet att bistå kommissionen i deras uppdrag. Denna rapport är resultatet av det arbete FoU-enheten genomfört till klotterkommission. Resultaten ingår även som bilagor i den avrapportering som klotterkommission gjort. FoU-enhetens arbete har finansierats av klotterkommissionen.

Rapporten består av fyra delar. Först sammanfattar doktorand Dave Shannon, Kriminologiska Institutionen, tidigare forskning om klottare. Den andra delen utgörs av en beskrivning av vilka stockholmsungdomar som klottrar. Underlaget kommer från 2002-års drogvaneinventering med Stockholms elever i grundskolans år 9 och gymnasiet år 2. Författare till del två är undertecknad. Rapportens del tre baseras på intervjuer med sju ungdomar som klottrar eller tidigare klottarat. Intervjuerna har genomförts av socionom Cecilia Andrée Löfholm och fokuserar på varför ungdomarna börjat klottra och vad som skulle kunna få dem att sluta. Rapporten avslutas med ett diskussionskapitel som rapportens samtliga författare skrivit. I detta diskuteras bland annat hur förebyggande arbete mot klotter kan utformas.

Flera har bistått i planeringen inför försöken att finna klottrare att intervjua. Ett särskilt tack till Birgitta Devell, Sollentuna kommun, Ann Hellströmer, Socialtjänstförvaltningen, samt Åsa Persson och Linda Ulfsdotter, Maria-Gamla stans stadsdelförvaltning. Till sist, ett stort tack till de ungdomar som delat med sig av sina erfarenheter om klotter och graffiti.

Stockholm i november 2002

Knut Sundell
forskningsledare

INNEHÅLL

	Sammanfattning	5
1	Forskning om klotter och graffiti – vad vet vi och vad vet vi inte? David Shannon	7
2	Klottrande elever i grundskolans år 9 och gymnasiet år 2 Knut Sundell	15
3	Att börja klottra och att sluta – vad säger klottrarna själva Cecilia Andrée Löfholm	36
4	Förebyggande arbete mot klotter – några tankar Knut Sundell, David Shannon, Cecilia Andrée Löfholm	49
	Litteratur	54

SAMMANFATTNING

Synen på klotter och olaglig graffiti varierar kraftigt – det finns de som vill förhindra dess utövande och de som bejakar det och likställer det med konst. Den här rapporten sammanfattar tidigare forskning om klotter och olaglig graffiti. Rapporten innehåller också resultat från 2002-års drogvaneinventering med stockholmselever i grundskolans år 9 och gymnasiet år 2. Elever som uppger att de klottrat eller gjort olaglig graffiti jämförs med de som inte gjort det, vad gäller social bakgrund, drogvana, annan kriminalitet samt skolanpassning. Dessutom har sju klottrare/graffitimålare intervjuats om varför de började, varför de fortsätter och vad som skulle kunna få dem att sluta. I allt väsentligt överensstämmer resultaten från drogvaneinventeringen och intervjuerna med tidigare forskning.

Resultaten från drogvaneinventeringen år 2002 visar att:

- 16 procent av eleverna i grundskolans år 9 i Stockholm och nio procent av eleverna i gymnasiet år 2 har klottrat/olaglig graffiti under det senaste året.
- Relativt få – knappt fyra procent av eleverna i grundskolans år 9 och två procent av eleverna i gymnasiet år 2 – hade klottrat/olaglig graffiti mer än tio gånger.
- Klottrarna/graffitimålarna var bosatta i Stockholms alla stadsdelar. I jämförelse med andra studier av kriminella ungdomar liknar klottrande elever mer ett tvärsnitt av Stockholmsungdomar vad gäller social bakgrund.
- Klottrarna/graffitimålarna var som grupp betraktat avsevärt mer kriminella än övriga elever. Det gäller alla typer av undersökta brott, mängden brott, andel som debuterar tidigt med brottslighet och andel som åkt fast för polisen. Ungdomar som klottrat/målat graffiti var också oftare själva offer för brottslighet.
- Klottrarna/graffitimålarna var i högre utsträckning högkonsumenter av tobak, alkohol, lösningsmedel, narkotika och doping. De var även överrepresenterade bland de som debuterat tidigt med droger, en faktor som kraftigt ökar risken för framtida drogproblem.
- Klottrarna/graffitimålarna trivdes något sämre i skolan, upplevde sig ha mindre kontroll över sin situation i skolan, hade mindre uthållighet, var oftare arga och irriterade, skolkade och fuskade oftare i skolan samt mobbade oftare andra och blev själva oftare mobbade. Bland eleverna som klottrat fanns även flera som saknar betyg i kärnämnen svenska, engelska och matematik.
- En sjättedel av klottrarna/graffitimålarna hade i huvudsak bara klottrat, förutom mindre allvarliga brott som snatteri och tjuvåkning på SL. Övriga var belastad med en eller flera typer av mer allvarliga riskbeteenden.
- Det var ungefär lika vanligt att stockholmselever klottrat/målat graffiti som elever i sex näraliggande kommuner till Stockholm.

Intervjuer med sju klottrare/graffitimålare visar att:

- Samtliga intervjuade har både klottrat och målat graffiti. Klotter kan ses som en övning inför graffitimålning och som en reklam för sig själv eller sin ”crew”.
- Ungdomarna beskriver tre motiv till sitt klottrande och graffitimålning: konstnärlig intresse, spänning och uppmärksamhet.
- Knappast någon av de intervjuade tror att lagliga klotterväggar kan förhindra illegalt klotter och graffiti.
- Alla sju intervjuade beskriver det som svårt eller omöjligt att sluta klottra eller måla graffiti.

- Gemensamt för alla de intervjuade är att föräldrarna känner till att deras barn klottrar och målar graffiti. Tre av de sju intervjuade har föräldrar som accepterar klottrandet och målandet men ogillar att de utsätter sig för risken att bli polisanmäld.

Rapporten avslutas med en diskussion om förebyggande arbete mot klotter och olaglig graffiti.

Sökord: Klotter, graffiti

FORSKNING OM KLOTTER OCH GRAFFITI – VAD VET VI OCH VAD VET INTE?

David Shannon

Sedan slutet av 1970-talet har forskare visat ett tilltagande intresse sig för ungdomar som skriver och målar graffiti. Denna presentation avser att sammanfatta huvudresultaten från denna forskning. I vissa avseende ger forskningen om graffitikulturen en tämligen splittrad bild, ibland till och med motsägelsefull. Det verkar främst vara resultat av att försök gjorts att belysa samma fråga med olika forskningsansatser och urval. Samtidigt spelar forskarens egna uppfattningar och utgångspunkter (oundvikligen) in när resultat ska tolkas och när försök görs till generaliseringar. Betydelsen av dessa motsägelser ska inte övervärderas. Ju mer forskning som görs på området desto bättre blir helhetsbilden, och desto större blir möjligheten att förstå det som förmodligen ligger bakom de återstående motsägelserna.

Presentationen börjar med en kortfattad beskrivning av graffitikulturens tillkomst och spridning till Skandinavien. Därefter sammanfattas forskning om vilka som är graffitiutövare, graffitikulturens attraktionskraft, samt utövarnas involvering i andra former av kriminalitet. Till slut presenteras en kort redogörelse över några av de åtgärder som har prövats i försök att stävja den illegala graffiti.

Bakgrund, definitioner och terminologi

Graffitikulturen kan sägas vara centrerad kring målandet av *tags* (kodifierade namnteckningar), *throw ups* (bokstavsbilder skrivna oftast med endast konturlinje) och *pieces* (en förkortning för masterpieces, mer fulländade bokstavsbilder, även kallat "graffitimålningar", vanligtvis målade med flera färger). Samtliga tre former skrivs eller målas främst på synliga allmänna ytor, och oftast utan tillstånd. Det centrala i alla dessa former är antingen individens tag-namn, det vill säga det som individen kallas för inom graffitikulturen, eller namnet på ett *crew* som individen tillhör. Ett *crew* är helt enkelt en löst sammansatt grupp av graffitiutövare som ibland skriver/målar tillsammans och som tecknar ett gemensamt crewnamn, oftast förkortat till tre eller fyra bokstäver (Johnson, 2001:285).

Graffitikulturen växte fram i de amerikanska städerna Philadelphia och New York under 1960- och 1970-talen. I Philadelphia hade ett antal ungdomar börjat konkurrera med varandra om att skriva sina gatunamn på alltmer exotiska ställen. En kille som kallade sig för "Cornbread" målade exempelvis sitt namn på ett TWA jetflygplan, medan en annan tecknade sitt på en elefant i Philadelphias zoo (Ley & Cybriwsky, 1974:493). Så småningom började man också konkurrera genom att skriva tags på alltmer eleganta sätt. Ju bättre stil på taggen och ju mer originell, desto högre status. En liknande utveckling skedde ungefär vid samma tidpunkt i New York. Inte heller i New York var stilen lika viktig i början som att få upp sitt namn på så många och så ovanliga ställen som möjligt (Castleman, 1997:53). Men en ny stilutveckling kom även i samband med att en kille som hette "Top Cat 126" flyttade från Philadelphia till Manhattan år 1969.

År 1971 blev en viss "Taki 183" kändis tack vare ett inslag i New York Times om hans graffiti, och som resultat blev New Yorks graffitiutövare många fler. Den uppmärksamhet som Taki fått i samband med artikeln lockade en massa nya ungdomar till kulturen i söken efter att bli lika känd som honom. Med så många nya konkurrenter blev det svårare att bli sedd bland alla tags, och ungdomarna började använda storlek och färg som nya sätt att dra uppmärksamhet till just

deras namn. På så sätt utvecklades throw-ups och pieces som nya graffitiformer, med status kopplad främst till mängden i samband med throw-ups och till originalitet, och konstnärlig skicklighet i förhållande till pieces. Ett annat sätt att få status inom kulturen är att "bomba". Detta utgör en extrem form av "taggande" och innebär att skriva så många tags som möjligt i framförallt tunnelbanevagnar (Johnson, 2001:282).

I början av 1970-talet införlivades graffitikulturen i den nya hip-hoprörelsen tillsammans med break-dance, rap och DJ'ing. Graffitin "exporterades" från USA som en del av hip-hopkulturen och fick sitt genombrott i de skandinaviska länderna under första hälften av 1980-talet.

När man ska skriva om graffiti på svenska finns det en del terminologiska problem att handskas med. Utanför de som ingår i graffitikulturen har svenskt språkbruk kommit att förknippa ordet "klotter" med främst tags och i vissa sammanhang med pieces. Ordet "graffiti" används däremot nästan uteslutande som en beteckning för de större målningarna. Detta har lett till en uppfattning att dessa två olika graffitiformer egentligen utgör olika fenomen samt att det skulle vara möjligt att bli av med den ena (klottret) samtidigt som man försökte uppmuntra den andra (graffiti). Medan tags och graffiti har olika status inom graffitikulturen är båda formerna lika centrala. En graffitikultur utan tags är otänkbar och det finns estetiska kriterier inte bara för målningarna utan även för tags och throw-ups (Skardhamar, 1998:25). Det går inte heller att skilja ut de som skriver tags från de som gör de stora och färgstarka målningarna - graffitin. Skyum-Nielsen var bland de första att påpeka felaktigheten i denna uppfattning i sin studie av graffitikulturen i Danmark från 1987. Sedan dess har flera andra kommit fram till samma slutsats. En longitudinell studie (Shannon, 2001) om graffitiutövare i Stockholm visar att det finns vissa som under en relativt lång graffiti karriär håller sig nästan uteslutande till tags men att i princip alla som är specialister på större målningar samtidigt också skriver en hel del tags. För att undvika eventuella missförstånd har jag därför valt att inte använda mig av beteckningarna "klottrare" eller "graffitimålare". I stället används i denna presentation termen "graffitiutövare" för samtliga ungdomar som skriver eller målar illegal graffiti.

Vilka är graffitiutövarna?

Graffitiutövare är för det mesta pojkar och unga män. Åldersfördelningen kan beskrivas som en diamant där den största andelen, kring diamantens mittpunkt, utgörs av ungdomar i åldrarna 14 till 16 år. Utöver dessa finns det två "svansar". Den ena består av yngre personer, som blir färre och färre ju längre man kommer från diamantens mitt, den andra av äldre ungdomar. Forskare är överens om att de flesta slutar med graffiti någonstans under de senare tonåren. Det finns emellertid undantag. Vissa individer fortsätter med graffiti även som vuxna, och de äldsta, regelbundet aktiva graffitiutövarna i Sverige idag är cirka 30 år gamla.

Även om manliga graffitiutövare dominerar antalsmässigt finns det flickor som är aktiva inom kulturen. Malcolm Jacobssons bok om svensk graffiti från 2000 innehåller exempelvis ett kapitel om en kvinnlig graffitiutövare som använder namnet "Karma". När hon pratade med författaren var hon 17 år gammal och hade varit aktiv som graffitiutövare sedan hon gick i nian. Hon kom in i graffitikulturen genom att ha blivit flickvän till en kille som målade, men hade sedan själv fastnat för graffitin som passade både hennes intresse för konst och hennes förkärlek för spänning (Jacobsson 2000:18). Mina egna intervjuer bekräftar att graffitikulturen är mansdominerad. Bland manliga graffitiutövare finns en uppfattning pojkar att flickor är mindre seriösa samt att de flesta kommer med på grund av sina "häftiga pojkvänners skull". Undantag finns emellertid, som Karma. De jag själv intervjuat (uteslutande män) menade att det finns ett fåtal duktiga tjejer som var "lika respekterade som killarna".

Graffitikulturen växte fram bland grupper av unga svarta och latinos som tillhörde underklassen i Philadelphia och New York (Jacobson, 1996; Castleman, 1997). I och med dess införlivande i hip-hopkulturen spred sig graffiti såväl geografiskt som socialt och kom att innefatta ungdomar från i stort sett alla etniska och socioekonomiska grupper (Ferrell, 1995; Lasley, 1995). Enligt nordisk forskning har detta mönster följt med från USA till Skandinavien. De som Skyum-Nielsen (1987) intervjuade i Danmark hade en medelklass bakgrund, medan Staffan Jacobson (1996) fann att ungdomarna på en graffiti-skola i Uppsala hade en ganska jämn fördelning mellan de som var födda i Sverige och utomlands. Jacobson hittar också en övervikt av ungdomar med föräldrar i högre status arbeten i förhållande till dem från en arbetarklass bakgrund (Jacobson, 1996:59f.).

Graffitins attraktionskraft

I USA har Lachman (1988) beskrivit olika stadier i en typisk graffiti-karriär. För den blivande graffitiutövare är det väsentligt att komma i kontakt med någon som redan hade varit aktiv inom kulturen en längre tid. Detta är viktigt dels för att lära sig läsa de svårtydda taggen, dels för att förmedla en känsla av att andra kommer att uppmärksamma det man skriver (ibid:234). Lachman beskriver detta som ett slags lärlingsförhållande mellan den nya och den mer erfarna graffitiutövaren. I Sverige har Jacobson (1996:69) beskrivit en graffiti-karriär som på många sätt liknar den som förekommer i Lachmans artikel. Båda författare beskriver exempelvis hur steget från att vara "taggare" till att bli "målare" beror på tillgängligheten av en erfaren målare som kan lära ut de nödvändiga teknikerna. Jacobson beskriver samtidigt hur rekrytering till graffiti ofta sker genom kontakter till andra som redan har någon typ av anknytning till hip-hopkulturen. Mina egna intervjuer bekräftar till stor del denna bild. Flera av mina informanter kom till graffiti antingen genom kontakter med jämnåriga eller äldre personer som redan höll på med graffiti i skolan, på fritidsgården eller i hemmet (äldre syskon). En kontakt av den här typen verkar dock inte vara en nödvändig förutsättning. Andra har börjat mer spontant efter att exempelvis ha sett graffiti-filmer på TV eller läst graffiti-böcker (Thorsted, 1997:13f.).

Johnson (2001) har intervjuat 16 graffitiutövare från Stockholmsområdet och fann tre motiv till tillhörighet i graffiti-kulturen: konstnärligt intresse, att det är roligt/spännande samt att graffiti ger uppmärksamhet. Det första motivet är vanligt förekommande i graffiti-litteraturen. Skyum-Nielsen (1989) skriver till exempel att de ungdomar som blir graffitiutövare ofta redan innan har ett intresse för att måla och rita (se även Skardhamar, 1998:23f, Jacobsson 2000). Även betydelsen av spänning eller "kicken" har påtalats av flera forskare på området. Spänningen kommer främst genom att måla graffiti på förbjudna platser, men också genom att det ger en höjd status bland andra inom kulturen genom att skriva/måla på svåråtkomliga och farliga platser. Spänningsökande manifesterar sig även i andra aktiviteter som vissa graffitiutövare deltar i, som till exempel att "surfa" på tåg; att åka utanpå eller mellan tunnelbane- eller pendeltågsvagnar (Sännås, 1993, Shannon, 2001:72). Samtidigt finns det tecken på att spänningens betydelse kan bli mindre central ju äldre graffitiutövaren blir (Johnson 2001:279). Däremot tycks sökandet efter uppmärksamhet, respekt eller "fame", följa med upp i åldrarna. Detta har varit ett centralt element i graffiti-kulturen ända sedan dess tidigaste dagar i USA. Graffiti handlar om att skriva mer, eller på tuffare platser, eller att måla bättre eller oftare än andra utövare. Graffiti-kulturen handlar om konkurrens och belöningen är att få erkännande från andra inom samma kultur (Johnson 2001:279; Skardhamar, 1998:33f.).

Graffitiutövare utgör inte en homogen grupp. Det finns exempel på ungdomar vars intresse för de konstnärliga aspekterna av graffiti är minst sagt minimalt. Bland mina egna informanter fanns två som pratade om betydelsen av att vandalisera. Att förstöra egendom förde med sig en riktigt bra känsla för dessa ungdomar (Shannon, 2001:60). För vissa inom graffiti-kulturen över-

går detta i en omfattande involvering i andra typer av vandalism (Shannon, 2001:56, 60; Skardhamar, 1999:92).

En av anledningarna till att graffitin kunnat överleva och sprida sig är nog att den lyckats locka till sig ungdomar med olika förutsättningar, samtidigt som den erbjuder ett tillräckligt brett utbud av tillfredsställelser för att hålla en betydande andel av dessa ungdomar kvar under ett flertal år. Detta antyder något om de problem som finns förknippade med försök att minska antalet graffitiutövare.

Ett annat sätt att beskriva graffitikulturen är genom att sätta in den i ett bredare socialt och psykosocialt sammanhang. Feiner och Klein (1982) anser att graffitikulturen kan uppfattas som en konventionell reaktion på de svårigheter som är typiska för ungdomstiden. Graffitikulturens styrka växer ur dissonansen mellan vanliga utvecklingsbehov hos unga människor och en miljö som varken erkänner dessa behov eller stimulerar ungdomarna till att förverkliga sin potential (s. 48). Här anses graffitiutövningen bland annat uppfylla ungdomars behov av relativt stabila sociala strukturer befolkade av likasinnade individer under en del av den svåra övergångsperioden mellan barndomen och vuxenlivet. Samtidigt får ungdomarna en möjlighet att öva på en färdighet som kan ge dem status inom dessa sociala strukturer. Här finns det likheter med andra för ungdomstiden vanliga aktiviteter, som till exempel att delta i olika sporter eller att lära sig spela musik. Skillnaden med graffitin kan dock vara att den erbjuder relativt många olika sätt att uppnå "framgång" (genom att bli duktig på att måla, eller på att bomba, eller genom att finnas "överallt"). Man kan, helt enkelt, "jobba upp sig" oavsett om man besitter en speciell talang eller inte. Det senare är mindre sannolikt inom till exempel sport eller musik (se även Johnson 2001:279).

Annan kriminalitet

Forskningen har hittills gett en splittrat bild i frågan om graffiti och annan kriminalitet. I såväl USA (Castleman, 1997) som i Skandinavien (Thorsted, 1997) har man funnit grupper bland graffitiutövarna som också ägnar sig åt andra former av skadegörelse och som även uppvisar tecken på betydande våldsbegåring. Andra (t ex Glazer, 1979) har dragit slutsatsen att involvering i graffitikulturen för många verkar vara en del i en mer långvarig kriminell karriär. Glazer hänvisar till en studie genomförd av Transit Police i New York där 40 procent av arresterade 15-åriga graffitiutövare blev misstänkta för inbrott eller rån inom en treårig uppföljningsperiod.

Fram till nyligen har däremot de flesta studier i Norden kommit fram till att graffitiutövare i regel inte är involverade i andra former av kriminalitet (med undantag för stölder av sprejfärg). Dessa studier har dock i huvudsak utgått från relativt små intervjuurval som inte i första hand utformades för att belysa just denna fråga (se även Shannon 2001:36f.). Två kvantitativa studier de senaste åren utgör någonting av ett trendbrott i förhållande till denna tidigare nordiska graffitiutövarforskning. En enkätstudie bland ett riksrepresentativt urval av svenska ungdomar i åk 9 (Axnäs, 2000) fann att de ungdomar som uppgav att de under de föregående tolv månaderna "utan tillstånd gjort större graffitiutövning med flera olika sprayfärger på t ex en betongvägg" ofta uppgav att de även begått ett stort antal andra kriminella handlingar under året. Totalt hade 67 procent begått minst ett grövre brott. Av de som klottrat minst 11 gånger hade 61 procent begått minst ett grövre brott under samma period. Det handlar alltså om nästan lika stor andel. Bland ungdomar som varken målat graffiti eller klottrat hade mindre än en procent gjort allvarliga brott. Den andra studien (Shannon, 2001) är longitudinell och bygger på såväl polisregisterdata som intervjudata. Sammanlagt 70 ungdomar som åkte fast för graffiti under 1995 följdes i polisregistret under cirka fem år. Bland dessa fanns två relativt små grupper som fortsatt med graffiti under ett flertal år. Den ena gruppen bestod av ungdomar som under tiden skrev och målade

relativt många tags och pieces men vars inblandning i andra former av kriminalitet enligt polisregistret var mycket begränsad. Den andra gruppen innehöll ungdomar vars graffiti till mycket stor del bestod av tags. Denna grupp ägnade sig även åt andra typer av skadegörelse i stor omfattning samt andra typer av såväl lindriga som grova brott. Representanter för de två grupperna kunde även urskiljas bland de elva individer som ingick i urvalet för intervjuerna. En slutsats av studien är att ungdomar som ingår i graffiti-kulturen utgör en heterogen grupp. Det finns de som inte är speciellt brottsbenägna i övrigt, som lockas främst av de mer konstnärliga aspekterna av graffiti och som för det mesta inte dras med i andra former av kriminalitet trots en lång karriär av graffiti-relaterade lagöverträdelser. Samtidigt finns det en grupp som verkar vara mer fokuserad på tags samt på andra mer skadegörelserelaterade inslag i graffiti-kulturen och som med åren blir relativt tung brottsbelastade. Två andra grupper framträdde också i analysen av polisdata. Den första (och största gruppen överhuvudtaget) bestod av individer som enligt polisregistret slutade med graffiti mer eller mindre omgående och som i allt väsentligt kunde betraktas som icke-kriminella utifrån ett långsiktigt perspektiv. Den andra (näst största) gruppen slutade också med graffiti relativt omgående, men fortsatt med andra typer av kriminalitet, inklusive en del grövre brott längre fram under observationsperioden.

Många gånger hör man i media att graffiti-kulturen är att betraktas som en inkörssport till grövre kriminalitet och vid ett första anblick kan detta sistnämnda karriärmönster uppfattas som en bekräftelse av denna bild. Uppfattningen om graffiti som en inkörssport kan dock vara ganska vilseledande. Den för nämligen tanken till en föreställning om att ungdomar som annars inte skulle ha ägnat sig åt kriminalitet, hamnar i en kriminell livsstil, *på grund av sin inblandning i graffiti-kulturen*. Även om många graffitiutövare också begår andra typer av brott, så påpekas det ofta i kriminologiska sammanhang att involvering i någon form av lagstridigt beteende under ungdomsåren egentligen är att betraktas som normalt snarare än motsatsen (Stattin, 1996:69; Rutter et al., 1998:42f.; Ring, 1999:96f.). Det kan således på inget sätt uteslutas att många av de ungdomar som både skriver/målar graffiti samt ägnar sig åt andra former av kriminalitet, ändå skulle ha gjort det sistnämnda även om de aldrig skrivit ett tag eller målat en piece. Därmed inte sagt att en längre vistelse i graffiti's subkulturella miljö skulle utgöra ett utpräglat positivt inslag i dessa ungdomars utveckling, vilket ibland har hävdats (t ex Jacobson, 1996). De intervjuer som genomfördes i samband med min studie visar nämligen att graffiti för vissa kan bli till en så central del i vardagen att dessa ungdomar mer eller mindre slutar fungera i andra viktiga sammanhang, till exempel i skolan (Shannon 2001:60). Bland de som fortfarande gick i skolan under sin tid som mest aktiv var det mycket vanligt att man var ute och skrev tags mellan tre och sju gånger i veckan under kvällen och natten. Målningarna däremot var ofta förlagda till nätterna vid veckosluten.

Det kan noteras att graffiti-kulturen *inte* verkar attraktiv för ungdomar som generellt är ointresserade av illegalt beteende. Samtidigt finns det bland graffitiutövarna en grupp som är mycket hårdbelastade och som löper en relativt hög risk att fastna i ett kriminellt beteende även som vuxna. Men det är någonstans emellan dessa två extrema grupper som de flesta graffitiutövarna befinner sig. Graffiti-kulturen verkar således tilltala ungdomar med rätt olika förutsättningar för risken att involveras i annan kriminalitet. I förhållande till normalbefolkningen finns dock en tydlig överrepresentation av ungdomar med hög risk för involvering i annan kriminalitet och en underrepresentation av ungdomar med låg risk.

Ungdomar som slutar med graffiti

Graffiti-forskningen har i mindre utsträckning analyserat varför graffitiutövare slutar med graffiti. De flesta graffitiutövare upphör före eller under de sista tonåren. Till och med bland dem som är aktiva inom graffiti-kulturen under lång tid, verkar den naturliga utveckling vara att växa ifrån

åtminstone den illegala graffiti när de börjar närma sig tjugoårsåldern. Detta mönster har uppmärksammats även i många andra sammanhang där ungdomar håller på med olika typer av brottsliga eller avvikande beteende och den stämmer bra överens med Feiner och Kleins uppfattning om graffiti som delvis en lösning inför de unika problem som följer med övergången från barndomen till vuxenlivet.

En viktig fråga i detta sammanhang är varför en del graffitiutövare väljer att sluta tidigt. I den longitudinella studien av polisdata (Shannon, 2001) visade sig majoriteten bestå av ungdomar med relativt korta graffiti karriärer. Eftersom forskningen främst intresserat sig för ungdomar som länge varit aktiva inom graffiti kulturen har denna fråga inte uppmärksammats specifikt. En del forskning berör dock frågan. En av Johnsons (2001) informanter menar att många av dem vars intresse för graffiti är begränsat till spänningmomentet så småningom kommer att byta ut graffiti mot andra, ännu mer spännande aktiviteter som exempelvis bergsklättring eller inbrott (s. 279). Under mina intervjuer å andra sidan kom det fram en berättelse om en kille som hade slutat med graffiti på grund av att han hade åkt fast för snatteri av sprejfärg, medan andra pratade om kompisar som hade slutat tämligen omgående när de insåg att graffiti helt enkelt inte var någonting för dem. Ytterligare en av mina informanter berättade att han slutade med graffiti under sitt sista år i högstadiet för att kunna fokusera på sina studier (Shannon 2001:60f.). Det verkar således finnas en rad olika saker som kan leda till att ungdomar slutar med graffiti relativt tidigt, men det saknas fortfarande ett empiriskt underlag av den omfattning som skulle krävas för att leta efter tydligare mönster.

Åtgärder mot graffiti

Försök med motåtgärder till graffiti kan i grova drag delas in i två typer. För det första finns det situationella åtgärder som syftar dels till att försvåra för graffitiutövarna att komma åt och skriva och måla på offentliga ytor, dels till att underlätta sanering av graffiti i efterhand. Snabb sanering är tänkt som ett sätt att minska utbytet för graffitiutövarna och bygger mycket på "Clean Car Program" som infördes i New Yorks tunnelbana från 80-talets mitt. Målet var att varje tunnelbanevagn som målats skulle vara rengjord inom ett dygn och att inga målade tåg skulle släppas ut i trafik (Jacobson, 1996:187f.). Tanken var att göra tågmålning ointressant för graffitiutövarna genom att se till att ingen annan fick syn på målningarna. Denna åtgärd tillhör de ytterst få som överhuvudtaget utvärderats på ett vetenskapligt sätt, och den har ansetts minska förekomsten av graffiti. Det är dock oklart huruvida graffitiens omfattning egentligen blev mindre eller om den snarare förflyttades till andra ställen (Justitiedepartementet, 2001). I New York, till exempel, lär många graffitiutövare i stället ha riktat in sig på andra måltavlor, som husfasader och sopbilar (Jacobson, 1996:187f.).

Andra situationellt inriktade åtgärder inkluderar en utökning av den formella kontrollen på ställen där det finns ytor som anses tilltalande för graffitiutövare (t ex flera väktare i tunnelbanan), samt att göra sådana ytor så svåråtkomliga och ointressanta som möjligt. Detta kan åstadkommas genom att täcka ytorna med till exempel träspaljéer eller genom att skymma dem bakom "snabbt växande buskar som dessutom sticks", vilket var hur denna sistnämnda strategi sammanfattades för mig på en konferens anordnad av graffiti bekämpare i Stockholm år 1998. Till sist kan nämnas användning av "klotter skydd" på offentliga ytor, vilket gör sådana ytor lättare och billigare att sanera ifall de utsätts för graffiti.

Förutom situationellt inriktade åtgärder har försök också gjorts med åtgärder som inriktar sig mot individen. Dessa har bland annat gått ut på informationskampanjer till dels föräldrar (i form av broschyrer och liknande), dels till barn och ungdomar (främst i form av skolbesök). Informationen går ut på att berätta om de risker som anses vara relaterade till graffiti livstilen samt om

de tecken man ska vara uppmärksam på hos sina barn eller sina kompisar om man tror de ligger i fara för att dras med i graffitikulturen. I övrigt har försök gjorts att erbjuda ungdomar andra, lagliga aktiviteter som är tänkt att fungera som alternativa sätt att tillfredsställa de behov som inblandning i graffitikulturen anses vara ett uttryck för. Exempel på sådana aktiviteter är att erbjuda andra typer av spännande aktiviteter, helst i grupp så att den sociala aspekten av medlemskap i graffitiens "hemliga sällskap" bibehålls. Man har också vid olika projekt fäst stor vikt vid att bygga upp en bra och tillförlitlig kontakt mellan ungdomarna och representanter för vuxenvärlden (t ex Sundin, 1999).

Det finns även försök med lagliga väggar och graffitiskolor. Dessa har kommit att få ett stort symbolvärde i den bredare debatten om hur samhället ska handskas med graffiti och har även blivit den kanske mest synliga stridsfråga mellan dem som förespråkar en tuff linje mot graffiti och dem som har en mer tillåtande inställning. Motståndare till lagliga väggar menar att de sänder ett blandat budskap till ungdomar om samhällets inställning till graffiti, samt att de bara fungerar som övningsplank där graffitiutövare tränar upp sig inför deras egentliga mål, vilket är att måla där det inte är tillåtet. Kritikerna har vidare menat att det förekommit en miljöfarlig och hälsoskadlig nedskräpning i form av tomma sprejburkar vid de legala väggar som funnits. De legala väggarnas förespråkare menar å andra sidan att dessa utgör ett första steg mot att kunna ta till vara de positiva, kreativa aspekter av graffiti samt ge graffitiutövare ett lagligt alternativ medan man agerar repressivt mot den illegala graffiti.

Ett stort problem i samband med alla dessa olika åtgärder och strategier är att det finns så gott som inga vetenskapliga utvärderingar som har gjorts för att ta reda på huruvida åtgärderna åstadkommer de effekter de är avsedda att ha, samt om det kan finnas andra, oavsedda och möjligtvis skadliga, bieffekter. I justitiedepartementets promemoria om åtgärder mot klotter (Justitiedepartementet, 2001, s. 35) läggs stor vikt vid behovet av utvärderingsforskning på detta område.

Sammanfattning

Den vetenskapliga kunskapen om graffitikulturen är relativt god om vilka som börjar måla och av vilka anledningar. Graffitikulturen består till övervägande del av pojkar mellan tolv och 20 år. De flesta tycks börja med graffiti tillsammans med någon eller några kompisar, och vanligtvis känner de någon eller några som redan är aktiva som graffitiutövare. I början av graffiti-karriären är tags den vanligaste uttrycksformen medan målningarna kommer längre fram. Det är mer sällsynt att någon börjar måla graffiti mer eller mindre spontant, men det förekommer, företrädesvis som resultat av att tanken väcktes av en bok, film eller TV-program om graffiti.

Graffiti-karriärens längd varierar kraftigt bland de ungdomar som börjar med graffiti. Många tycks sluta mer eller mindre omgående eller inom loppet av några månader eller något år. De som fortsätter utgör en heterogen grupp av ungdomar som tilltalas av olika aspekter av graffiti-livstilen. Vissa vill exempelvis bli duktiga målare medan andra är mer tilltalade av spänningen. Det finns de som finner dessa båda aspekter ganska tilltalande och några som menar att de helt enkelt mår bra av att vandalisera. Oavsett vilka aspekter av graffitikulturen som är viktigast för en viss individ, är det ändå sannolikt att han eller hon kommer att ha slutat som graffitiutövare helt eller nästan helt innan han fyller 20. Ett fåtal fortsätter dock även som vuxna.

Det finns en stor variation även i graffitiutövarnas förhållande till andra former av kriminalitet, i synnerhet över tid. Graffitikulturen verkar dock inte tilltala ungdomar som överhuvudtaget inte lockas av någon typ av olagligt beteende.

Än så länge finns få undersökningar om varför många slutar med graffiti efter en relativt kort tid inom kulturen.

Till slut kan nämnas att åtgärder och strategier som utvecklats med avsikt att stävja den illegala graffiti har varit många. Huruvida de har varit framgångsrika eller uppnått sina målsättningar, samt huruvida de kan ha haft oavsedda, och möjligen till och med skadliga konsekvenser är dock oklart eftersom få utvärderats.

Referenser

- Axnäs, N. (2000). Graffiti, brottslighet och narkotikabruk bland elever i årskurs 9 (D-uppsats i kriminologi). Stockholms universitet; Kriminologiska institutionen.
- Castleman, C. (1997). Getting Up, Subway Graffiti in New York. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Feiner, J. & Klein, S. (1982). Graffiti Talks. Social Policy, 47-53
- Ferrell, J. (1995) Urban graffiti. Crime, control and resistance. Youth and Society 27, 1, 73-93.
- Glazer, N. (1979). On subway graffiti in New York. The Public Interest, 54, 3-11.
- Jacobson, S. (1996). Den spraymålade bilden. Graffiti som bildform, konströrelse och läroprocess. Lund: Aerosol Art Archives.
- Jacobsson, M. (2000). Dom kallar oss klottrare, svensk graffiti. Stockholm: Dokument förlag.
- Johnson, M. (2001). Graffiti – utifrån målarnas synvinkel. Ingår i Estrada, F. & Flyghed, J. (reds.) Den svenska ungdomsbrottsligheten (s.260-292). Lund: Studentlitteratur.
- Justitiedepartementet (2001). Åtgärder mot klotter (DS 2001.43)
- Lachman, R (1988). Graffiti as Career and Ideology. American Journal of Sociology, 94, 229-250.
- Lasley, J. (1995). New Writing on the Wall. Exploring the Middle Class Graffiti Writing Subculture. Deviant Behaviour, 16, 151-167.
- Ley, D. & Cybriwsky, R. (1974). Urban graffiti as territorial markers. Annals of the Association of American Geographers, 64, 4, 491-505.
- Ring, J. (1999). Hem och skola, kamrater och brott (Avhandlingsserie No. 2). Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Rutter, M., Giller, H. & Hagell, A. (1998). Antisocial Behaviour by Young People. New York: Cambridge University Press.
- Shannon, D. (2001). Graffiti and adolescent delinquency, an analysis of short term career trajectories, (Report 2001.3). Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Skardhamar, T. (1998). Graffiti - estetikk og kulturell motstand (Stensilserien nr 90). Oslo: Institut for kriminologi.
- Skardhamar, T. (1999). Haerverkets estetikk. Materialisten, 1, 2, 75-99.
- Skyum-Nielsen, A. (1987). Graffiti - en kriminologisk undersøgelse. Justitia, 10, 4, 1-29.
- Stattin, H. (1996). Före den första domen. Brottsligheten före 15 års ålder. Ingår i Christianson, S.-Å. (red.) Rättpsykologi, (s. 67-84), Borås: Natur och Kultur.
- Sundin, A. (1999). Håll Väsby Helt. En verksamhet som arbetade för att minska skadegörelsen i Upplands Väsby kommun under åren 1986-1996 (Rapport 990710, stencil). Upplands Väsby Kommun.
- Sännås, P-O. (1993). Graffiti – ett gäng hip hopare och deras konst, Södertälje: Action Bild.
- Thorsted, S (1997). Noget det bryder med det paene og rene (C-uppsats i sociologi). Lunds universitet: Sociologiska institutionen.

KLOTTRANDE ELEVER I GRUNDSKOLANS ÅR 9 OCH GYMNASIETS ÅR 2

Knut Sundell

Sedan år 1975 genomför Stockholms stad regelbundet droginventeringar bland samtliga elever i grundskolans årskurs 9. Från och med år 2000 omfattar inventeringarna även elever i gymnasiets år 2 och har breddats till att också inkludera frågor om andra typer av riskbeteenden, som exempelvis kriminalitet och skolk. Eleverna får bland annat besvara en fråga om hur många gånger de klottrat eller målat olaglig graffiti det senaste året. Dessa data har analyserats med avseende på hur elever som klottrat/målat olaglig graffiti skiljer sig från icke-klottrare i social bakgrund, brottslighet, drogvanor samt skolanpassning.

Urval av skolor och elever

Från och med år 2000 ansvarar Socialtjänstförvaltningen för den regelbundet återkommande drogvaneinventeringen bland grundskole- och gymnasieelever i Stockholm. För datainsamlingen ansvarar Stockholms Utrednings- och Statistikkontor (USK). År 2002 har även sex av Stockholms läns kommuner valt att delta: Ekerö, Haninge, Huddinge, Solna, Sundbyberg och Södertälje. Dessa kommuner ingår endast i ett fall i de fortsatta analyserna.

Skolor inom Stockholms stad inbjöds att medverka om:

- de hade minst 20 elever per klass i grundskolans år 9 respektive år 2 i gymnasieskolan
- eleverna talade svenska
- minst 10 av eleverna per klass var bosatta inom Stockholms stad

Av Stockholms 102 grundskolor med elever i årskurs 9 uppfyllde 71 dessa kriterier och av de 44 gymnasieskolorna 40 (tabell 1). Även om nästan en tredjedel av grundskolorna och var tionde gymnasieskola uteslöts omfattar det endast tre procent av Stockholms eleverna i årskurs 9 och sex procent av eleverna i gymnasiet. Orsaken är att de flesta skolor som uteslöts har mycket få elever.

		<i>Grundskolor</i>		<i>Gymnasier</i>		<i>Totalt</i>
		Kommunala	Fristående	Kommunala	Fristående	
Antal skolor	Medverkar	56	10	25	11	102
	Ej tillfrågade	8	23	0	4	35
	Avböjde medverkan	0	3	0	4	7
	CAN:s studie	1	1	0	0	2
	<i>S:a</i>	65	37	25	19	146
Antal elever	Besvarade	4 605	444	4 083	657	9 789
	Ej tillfrågade	37	173	0	93	266
	Avböjde medverkan	0	87	0	403	490
	Bortfall	931	61	1 022	207	2 221
	CAN:s studie	477	37	0	0	514
	<i>S:a</i>	6 050	802	5 105	1360	13 317

Ytterligare två grundskolor uteslöts eftersom de ingår i den årliga rikstäckande inventering som Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) genomför. Totalt gick 514 elever i de två skolorna.

Av de 69 grundskolor som erbjöds medverkan accepterade 66 och av de 40 gymnasierna 36. De sju skolor som inte önskade medverka var samtliga fristående skolor. Motivet att inte medverka var att frågorna upplevdes som känsliga. I de sju skolorna gick 490 elever.

Inventeringen omfattar således 66 grundskolor (276 klasser) och 36 gymnasieskolor (277 klasser). Av grundskolorna är nio friskolor och av gymnasieskolorna elva. Enligt klasslistorna fanns 6 041 elever i år 9 i grundskolorna och 5 967 elever i år 2 i gymnasiet. Av dem har 5 049 grundskoleelever och 4 740 gymnasieelever besvarat enkäten. Detta motsvarar 85 procent av alla elever i grundskolan och 79 procent av eleverna i gymnasieskolan¹. Det finns grovt sett tre förklaringar till bortfall av elever i dessa skolor. För det första finns ett registerfel som beror på att elever flyttat till andra skolor men att deras namn fortsatt att finnas med på de klasslistor som fungerat som underlag för att bedöma bortfallet mot². Enligt USK (2002) berodde cirka åtta procent av bortfallet vid 2000 års inventering på registerfel. För år 2002 har det inte gått att beräkna omfattningen av registerfel, men det finns ingenting som talar för att omfattningen av felet förändrats. För det andra har ett mindre antal enkäter kasserats eftersom de inte bedöms ha blivit seriöst ifyllda. Det är enkäter som uppfyller ett eller flera av följande kriterier:

- eleven säger sig ha använt alla typer av narkotika samt dagligen dricka starköl, vin och sprit
- eleven säger sig dagligen dricka mer än 70 cl sprit och/eller dricka mer än 75 cl vin
- eleven har på frågan om kvällsaktiviteter angett sju kvällar per vecka för alla aktiviteter
- eleven har på frågan om kriminella handlingar angett att han/hon gjort samtliga saker mer än tio gånger

Totalt kasserades 77 stycken enkäter från Stockholms elever, vilket motsvarar 0,8 procent av besvarade enkäter. För det tredje har elever varit sjuka eller av andra naturliga skäl frånvarande då inventeringen genomfördes, alternativt avböjt medverkan. Det finns också ett mindre bortfall av svar på enskilda frågor. Detta bortfall bedöms ha en marginell betydelse.

Sammanfattningsvis omfattar inventeringen 65 procent av alla grundskolor med elever i årskurs 9 och 90 procent av gymnasieskolor med elever i år 2. I dessa grundskolor fanns 90 procent av alla Stockholms elever och i gymnasieskolorna 93 procent. Andelen elever som besvarat enkäten är dock lägre, främst beroende på att sju skolor avböjde att medverka och på att enskilda elever av olika skäl inte besvarat enkäten; 82 procent av eleverna som går i årskurs 9 i de 69 möjliga grundskolor och 77 procent av eleverna i de 40 möjliga gymnasieskolorna. Om registerfelet år 2002 är lika stort som år 2000 är bortfallet dock väsentligt lägre, eller ungefär tio procent bland grundskoleeleverna och något högre för gymnasieeleverna. Bortfall är något högre än det exempelvis rapporterades för drogvaneinventeringen år 1993 då Stockholms skolors ANT-enhet ansvarade för inventeringen och skolsköterskorna på respektive skola minimerade bortfallet (ca 7 procent) genom att de som var frånvarande ordinarie undersökningstillfälle fick besvara enkäten vid ett senare tillfälle.

¹ Det kan noteras att även om samtliga skolor befinner sig inom Stockholms stad så var 22 procent av grundskoleeleverna och åtta procent av gymnasieeleverna bosatta i en kommun utanför Stockholm.

² Det har i efterhand inte gått att rekonstruera hur många elever som egentligen fanns i dessa skolor.

Datinsamling

Enkäterna levererades till skolorna vecka 10 (i början av mars). Eleverna besvarade enkäten anonymt under lektionstid och återlämnade den ifyllda enkäten i ett förslutet kuvert till klassläraren som prickade av på klasslistan vilka elever som varit närvarande under lektionstimmen och samlade in enkäterna. Enkäterna hämtades därefter på avtalad tid av USKs personal, vanligen två eller tre veckor senare. I flera fall kom insamlingstiden att utsträckas ytterligare på grund av svårigheter för skolor att hinna låta eleverna besvara enkäten.

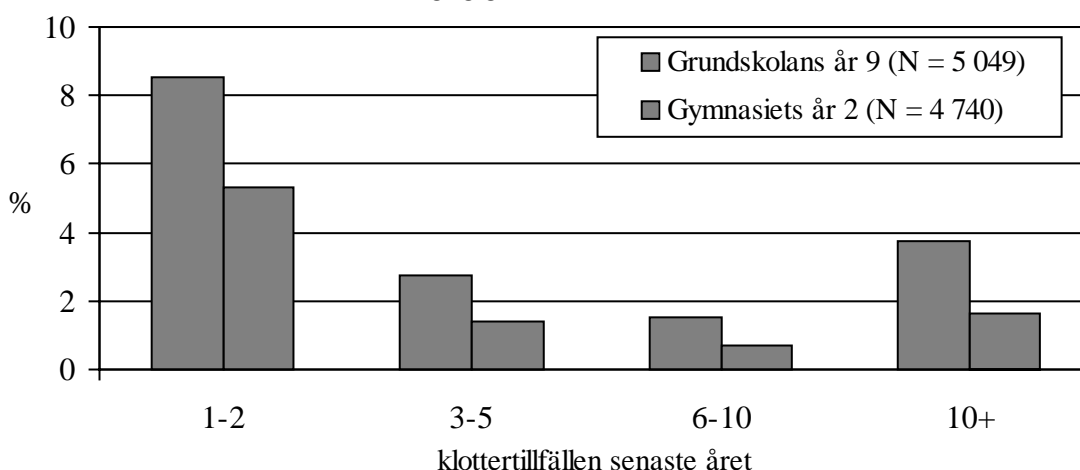
I enkäten finns en fråga om hur många gånger eleverna gjort 15 olika brottsliga handlingar under de senaste 12 månaderna, varav en berör klotter/olaglig graffiti. För varje brott finns fem svarsalternativ: ingen gång, 1 – 2 gånger, 3 – 5 gånger, 6 – 10 gånger samt mer än 10 gånger. Eftersom frågan berör både klotter och graffiti går det inte att utläsa hur proportionerna ser ut mellan de två alternativen³.

I 2000 års inventering ställdes också frågor om vilka kriminella handlingar eleverna gjort. Då frågades om eleverna klottrat eller gjort olaglig graffiti, men utan angiven tidsperiod (dvs från födelsen och framåt) och endast med svarsalternativen ja eller nej. Av eleverna i grundskolan uppgav 23 procent att de klottrat och av eleverna i gymnasiet 22 procent. För att öka tillförlitligheten i svaren ändrades frågan år 2002 till att omfatta en bestämd tidsperiod (senaste året) och för att ge bättre detaljrikedom användes den femgradiga svarsskalan. Resultaten från 2000 kan således inte användas för att diskutera om klotter blivit vanligare mellan 2000 och 2002.

Förekomst av klottrare

Av de 5 021 eleverna i grundskolans årskurs 9 uppgav 824 att de klottrat eller gjort olaglig graffiti⁴ minst en gång under det senaste året. Det motsvarar 17 procent av de elever som besvarat enkäten. De flesta (figur 1) hade bara klottrat en eller två gånger, men fyra procent hade klottrat mer än tio gånger. Detta motsvarar ungefär en elev per klass.

Figur 1. Andel Stockholmselever som klottrat eller målat olaglig graffiti det senaste året.

³ Enligt Brottsförebyggande rådet (2000b) har 97 procent av de som målat graffiti även klottrat. Däremot är det betydligt fler som uppger att de klottrat (25% år 1999) än gjort graffiti (5% år 1999).

⁴ För att förenkla språket används klotter som genomgående term istället för klottrat/olaglig graffiti.

Av 4 768 eleverna i gymnasiet år 2 hade 424 klottrat minst en gång. Det motsvarar nio procent av gymnasieelever som besvarat enkäten. Av de som uppgav att de klottrat hade mer än hälften bara klottrat en eller två gånger. Knappt två procent hade klottrat mer än tio gånger.

Det var alltså färre gymnasieelever som klottrat än grundskoleeleverna, liksom färre som klottrat mer än tio gånger⁵. I reella tal handlar det om totalt *minst* 1 239 elever från grundskolans år 9 och gymnasiet år 2 som klottrat minst en gång, varav 261 som klottrat mer än tio gånger det senaste året.

Eftersom många ungdomar debuterar med olika riskbeteenden mellan grundskolans sista år och gymnasiet första⁶ bedömdes det som olämpligt att behandla eleverna som en sammanslagen grupp. Istället presenteras resultaten först för grundskoleeleverna och därefter för gymnasieeleverna. Resultaten behandlar fem områden: elevernas sociala bakgrund, kriminalitet, drogbruk, skolsituation samt relationer till föräldrar och kamrater.

Klottrande elevers social bakgrund

Grundskolelever. De flesta elever som klottrat var pojkar, men det fanns också flickor (tabell 2). Exempelvis var 32 av de 187 som klottrat mer än tio gånger flickor. Det var något vanligare bland elever med ensamstående föräldrar att ha klottrat. Det gäller främst de som klottrat mer än två gånger det senaste året. I gruppen som klottrat minst tre gånger det senaste året fanns flera ungdomar som inte upplevde sig inte som svenskar (dvs med invandrabakgrund) något överrepresenterade. I gruppen där eleverna klottrat mer än tio gånger var det något vanligare att minst en förälder var arbetslös samt att föräldrarna hade högst grundskoleutbildning. För den sista frågan finns dock ett stort bortfall av svar (18%), vilket gör resultatet osäkert. Det kan också noteras att majoriteten av de elever som uppgav att de klottrat hade minst en förälder med universitetsutbildning (t ex 61% i högklottrargruppen).

Även om de som klottrat oftare hade ensamstående, lågutbildade och arbetslösa föräldrar och oftare inte kände sig som svensk så är de i jämförelse med resultat i andra undersökningar av kriminella ungdomar betydligt mer lika ett tvärsnitt av Stockholmsungdomar⁷; deras sociala bakgrund liknar i större utsträckning det normala än vad som brukar vara fallet bland kriminella ungdomar.

Klottrarna var bosatta i Stockholms samtliga 18 stadsdelar samt i närkommuner⁸. Andelen som klottrat minst en gång varierade mellan tio och 23 procent i de 18 stadsdelarna. Andelen som klottrat mer än tio gånger varierade mellan en och sju procent. Det fanns inget statistiskt säkerställt samband mellan stadsdelens sociala tyngd⁹ och hur proportionellt många elever som klot-

⁵ $\chi^2(1) = 113,80$, resp. 41,65, båda, $p < .0001$.

⁶ T ex fördubblas andelen elever som använt narkotika mellan grundskolans år 9 och gymnasiet år 2 (Sundell, 2001).

⁷ Se exempelvis Puhakka (2001); Sundell, Nyman & Alvasdotter (2000).

⁸ Bland de 1 020 grundskoleelever som var bosatta i närkommuner hade 14 procent klottrat (varav tre procent mer än tio gånger), vilket alltså är något lägre andel än bland eleverna som var bosatta i Stockholm.

⁹ Stadsdelarnas sociala tyngd har mätts med hjälp av indexet för social tyngd i Stockholms fördelningsnycklar. Stadens genomsnitt är 100. En stadsdel som har en siffra över 100 har mer sociala problem än staden i genomsnitt och en med en siffra under 100 mindre sociala problem. Indexet är konstruerat med hjälp av följande information: utländska medborgare i åldern 0 till 19 år under perioden 1998-2000 (vikt 17,5%), ensamstående föräldrar med barn i åldern 0 till 17 år och med en årsinkomst under 120 000 under perioden 1997-1999 (vikt 28%), sammanboende med barn 0 till 17 år och en sammanlagt årsinkomst under 160 000 under perioden 1997-1999 (vikt 7%), sjukpenningförsäkrade 35 till 64 år med mer än 14 sjukdagar anmälda till försäkringskassan under perioden 1998-2000 (vikt 17,5%), ungdomar 15 till 20 år som åtalats eller fått åtalsunderlåtelse för brott enligt brottsbalken eller narkotikastrafflagen under perioden 1995-1999 (vikt 15%) samt elever utan betyg i ämnena matematik, svenska/svenska-2 och engelska under perioden 1999-2001 (vikt 15%). Ett nytt index räknas fram varje år.

rat minst en gång under de senaste 12 månaderna¹⁰, respektive som klottrat mer än tio gånger¹¹. Det var ungefär lika vanligt med klottrande elever i friskolor som i kommunala grundskolor. Det gäller både andelen som klottrat minst en gång och de som klottrat mer än tio gånger¹².

Tabell 2. Elevernas sociala bakgrund i årskurs 9 år 2002

	<i>Klottra/olaglig graffiti de senaste året (ggr)</i>					$\chi^2(4)$
	0 (n=4166)	1 – 2 (n=427)	3 – 5 (n=138)	6 – 10 (n=77)	11 - (n=187)	
Pojkar (%)	48	55	71	61	83	119,01 ^d
Ensamstående förälder (%)	38	43	51	43	57	37,69 ^d
Invandrabakgrund (%)	20	26	30	31	31	28,24 ^d
Minst en förälder arbetslös (%)	5	6	7	9	16	38,15 ^d
Föräldrar endast grundskola (%)	8	10	7	6	15	9,76 ^a

^a $p < .05$; ^b $p < .01$; ^c $p < .001$; ^d $p < .0001$

Gymnasieeleverna. Även gymnasieklottrarna var jämt fördelade över stadsdelarna¹³. Det fanns inget statistiskt säkerställt samband mellan stadsdelens sociala tyngd och hur många elever som klottrat minst en gång under de senaste 12 månaderna¹⁴, respektive som klottrat mer än tio gånger¹⁵.

Precis som bland eleverna i grundskolans år 9 var pojkar och elever som inte kände sig som svenskar överrepresenterade bland de klottrande eleverna (tabell 3). I motsats till grundskoleeleverna så fanns ingen tydlig skillnad mellan ungdomar som inte klottrat respektive de som klottrat när det gäller att ha ensamstående föräldrar, föräldrar som var arbetslösa respektive endast hade grundskoleutbildning.

Tabell 3. Elevernas sociala bakgrund i gymnasiets år 2 år 2002

	<i>Klottra/olaglig graffiti de senaste året (ggr)</i>					$\chi^2(4)$
	0 (n=4260)	1 – 2 (n=249)	3 – 5 (n=64)	6 – 10 (n=31)	11 - (n=75)	
Pojkar (%)	45	66	70	88	79	106,27 ^d
Ensamstående förälder (%)	41	43	48	41	38	1,59
Invandrabakgrund (%)	18	22	32	26	32	18,71 ^c
Minst en förälder arbetslös (%)	5	7	8	9	5	3,85
Föräldrar endast grundskola (%)	8	6	11	12	13	4,49

^a $p < .05$; ^b $p < .01$; ^c $p < .001$; ^d $p < .0001$

¹⁰ $r(n = 18) = .00, p = .9791$

¹¹ $r(n = 18) = .14, p = .5608$

¹² $\chi^2(1) = 0,38, \text{ resp. } 0,17, \text{ båda } p > .05.$

¹³ Av de 352 elever som var bosatta i närkommuner till Stockholm men gick en Stockholmskola hade 11 procent klottrat, varav två procent mer än tio gånger. Andelen som klottrat någon gång var således ungefär densamma som bland eleverna som var bosatta i Stockholm.

¹⁴ $r(n = 18) = .27, p = .2750$

¹⁵ $r(n = 18) = .04, p = .8605$

Kriminalitet

Grundskolelever. De elever som klottrat minst en gång det senaste året var mer kriminella än majoriteten av elever som aldrig klottrat (tabell 4)¹⁶. Det gäller samtliga typer av brott och oberoende av typ av analys. Det var exempelvis 20 gånger vanligare att de som klottrat mer än tio gånger hade rånat någon än de som aldrig klottrat. Andra exempel är att det var – beroende på hur många gånger man klottrat – mellan tre och åtta gånger vanligare med våldsbrott, mellan tre och sex gånger vanligare med inbrott/häleri och mellan tre och fyra gånger vanligare med stölder. När det gäller förekomsten av stölder förekom fyra frågor om olika typer av stölder i enkäten¹⁷.

Tabell 4. Kriminalitet under de senaste 12 månaderna (en gång eller oftare) hos grundskoleelever i årskurs 9 år 2002

	<i>Klottra/olaglig graffiti de senaste året (ggr)</i>				
	0 (n=4166)	1 – 2 (n=427)	3 – 5 (n=138)	6 – 10 (n=77)	11 – (n=187)
Snatteri (%)	16	47	61	64	68
Tjuvåkning på SL (%)	64	87	91	86	96
Häleri (%)	9	31	49	49	58
Inbrott (%)	3	13	24	27	36
Stöld ¹⁸ (%)	12	43	59	70	64
Våldsbrott ¹⁹ (%)	4	14	24	34	34
Rån (%)	1	6	12	17	20
Annan brottslighet ²⁰ (%)	15	46	64	68	78
Genomsnittl antal brott	6,4	15,1	23,6	27,0	37,6
Genomsnittl antal brott exkl. snatteri och tjuvåkning på SL	1,8	6,1	13,6	16,2	23,6
Begått något brott (%)	70	94	98	97	100
Begått något brott exkl. snatteri mm (%)	25	66	80	84	90
Själv brottsoffer senaste läsåret (%)	17	28	31	34	38
Första brott före 13 år (%)	19	49	41	50	51
Åkt fast för polisen (%)	13	29	38	37	53

När alla brottstyper sammanräknas visar resultaten att de flesta elever hade begått något brott. Det var bara en 30 procent av de som aldrig klottrat som inte begått något annat brott. Bland eleverna som klottrat hade nästan samtliga begått andra brott. När lindrigare brott som snatterier och tjuvåkning på SL exkluderas hade en av fyra av de som inte klottrat begått andra brott (figur 2). Bland klottrarna var det mellan 66 och 90 procent som begått andra brott (i genomsnitt 75%).

¹⁶ För att underlätta läsandet av tabellerna redovisas inte statistiska värden. I samtliga fall har skillnaden mellan de fem grupperna (ingen gång, 1-2 gånger osv) varit statistiskt säkerställd.

¹⁷ De tre första frågorna rörde stöld av cykel/moped, bil/motorcykel respektive stöld ur någons ficka. Den fjärde frågan handlade om stöld av saker som inte ingick i de tre första frågorna. Även om den "ospecificerade" stöldfrågan utesluts (som kan handla om stöld av dyrbar sprayfärg) var det ändå väsentligt vanligare att de som klottrat hade stulit cyklar och mopeder, bilar och motorcyklar samt stulit ur någons ficka: sex procent av de som inte klottrat, 28 procent (1 – 2 gånger), 40 procent (3 – 5 gånger), 54 procent (6 – 10 gånger) respektive 52 procent (11 gånger eller mer).

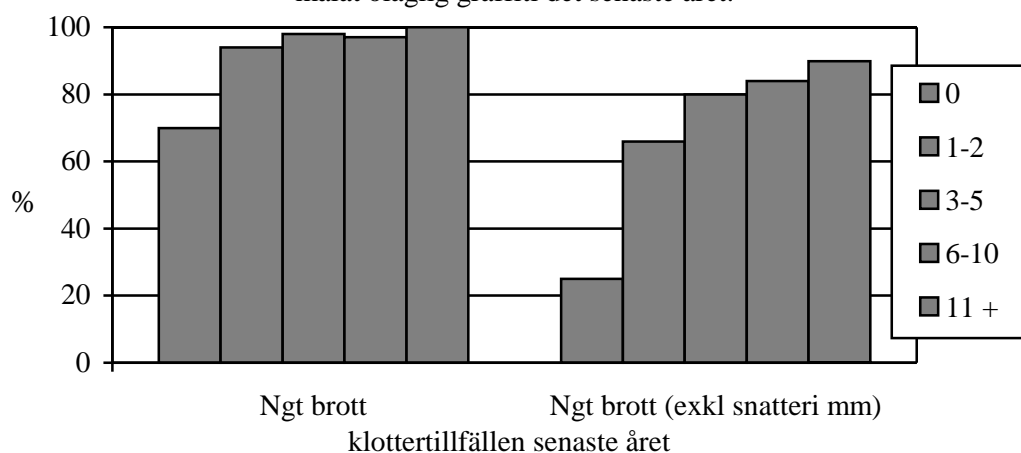
¹⁸ Stulit cykel, moped, bil eller motorcykel, stulit ur någons ficka, stulit något annat som inte explicit efterfrågats.

¹⁹ Med avsikt slagit någon så att denne behövt uppsöka sjukvård + Tvingat till sig sex från någon.

²⁰ Burit vapen + annan brottslig handling

Att klottrarna i högre utsträckning återfinns i samtliga brottskategorier säger inte något om hur ofta de begått brott. För att belysa det summeras det antal gånger som eleverna uppger att de gjort olika brott. I denna summering används det lägsta värdet i respektive svarsalternativ²¹, vilket gör att det handlar om en minimiskattning. I tabell 4 redovisas genomsnittligt antal brott. Resultaten visar att klottrarna begått väsentligt fler brott. Det handlar om mellan två gånger flera brott för de som klottrat 1 – 2 gånger till nästan sex gånger fler brott bland de som klottrat mer än tio gånger. Om snatteri och tjuvåkning på SL exkluderas blir skillnaden än mera dramatisk: mellan fem och tolv gånger fler brott bland klottrarna. Det ska observeras att antal klottertillfällen inte inkluderas i beräkningen.

Figur 2. Andel Stockholms elever (år 9) som klottrat eller målat olaglig graffiti det senaste året.

De klottrande eleverna hade också debuterat tidigare med brottslighet. En tidig problemdebut är en allvarlig riskfaktor för framtida problem²². Klottrarna hade även åkt fast oftare. Det gäller framför allt de som klottrat mest. Elever som klottrat var också oftare brottsoffer (rån, stöld, misshandel, våldtäkt). Även detta gäller främst de som klottrat mer än tio gånger. Det handlade framför allt om att de oftare själva blivit rånade respektive bestulna.

Gymnasieeleverna. Eleverna som gick i gymnasiet och som klottrat minst en gång under det senaste året var kraftigt överrepresenterade bland de som begått olika typer av brott (tabell 5). I allt väsentligt var relationen mellan elever som aldrig klottrat och de som klottrat minst en gång densamma som bland eleverna i grundskolans år 9, men med en skillnad: av eleverna i gymnasiet hade något färre begått andra brott. För båda grupperna gäller således att klottrande elever som grupp betraktat var väsentligt mer kriminella än elever som inte klottrat²³. De klottrande gymnasieeleverna är också överrepresenterade som brottsoffer (rån, stöld, misshandel, våldtäkt).

²¹ En elev som exempelvis uppger att han eller hon stulit en cykel eller moped 1 – 2 gånger och köpt något som var stulet 3 – 5 gånger får således summan 1 + 3 = 4 brottshandlingar.

²² T ex Dawkins (1997); Gruber, DiClemente, Anderson & Lodicio (1996); Hawkins, Graham, Maguin, Abbott, Hill, & Catalano (1997); Simons-Morton, Haynie, Crump, Saylor, Eitel & Yu (1999); Stattin & Magnusson (1995).

²³ Om den ”ospecificerade” stöldfrågan utesluts var det ändå vanligare att klottrarna stulit cyklar/mopeder, bilar/motorcyklar samt stulit ur någons ficka: fem procent av de som inte klottrat, 29 procent (1 – 2 gånger), 29 procent (3 – 5 gånger), 68 procent (6 – 10 gånger) respektive 42 procent (11 gånger eller mer).

Tabell 5. Kriminalitet hos gymnasieelever i år 2 år 2002 (en gång eller oftare)					
	<i>Klottra/olaglig graffiti de senaste året (ggr)</i>				
	0 (n=4260)	1 – 2 (n=249)	3 – 5 (n=64)	6 – 10 (n=31)	11 - (n=75)
Snatteri (%)	10	39	48	58	57
Tjuvåkning på SL (%)	57	83	89	87	95
Häleri (%)	10	37	41	58	61
Inbrott (%)	2	15	13	29	31
Stöld (%)	10	45	44	68	57
Våldsbrott (%)	4	17	22	26	27
Rån (%)	1	7	8	19	20
Annan brottslighet (%)	16	51	53	73	72
Genomsnittligt antal brott senaste året	5,7	16,1	17,3	29,6	34,3
Genomsnittl antal brott exkl. snatteri och tjuvåkning på SL	1,8	8,4	8,2	18,4	21,9
Begått något brott (%)	63	94	100	90	96
Begått något brott exkl. snatteri mm (%)	25	72	70	84	85
Självt brottsoffer senaste läsåret	18	30	34	41	43
Första brott före 13 år	19	49	41	50	51
Åkt fast för polisen	17	34	48	44	48

Erfarenheter av droger

Grundskolelever. De klottrande eleverna hade betydligt mer erfarenhet av tobak, snus, alkohol, lösningsmedel, narkotika och dopingpreparat (tabell 6): flera hade någon gång använt drogerna, de hade debuterat tidigare och flera hade konsumerat droger under den senaste månaden. Det var exempelvis mellan två och fyra gånger vanligare att de hade sniffat och mellan tre och fem gånger vanligare att de använt narkotika någon gång.

Elevernas årskonsumtion av alkohol varierade kraftigt beroende på hur ofta de klottrat (tabell 6). Årskonsumtion beräknas enligt samma metod som Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2002) använder. Utgångspunkten är elevernas uppgifter om den ungefärliga kvantiteten per dryckestillfälle för folköl, starköl, vin, blanddrycker (t ex cider, alkoholisk) samt sprit. Dessa kvantiteter har multiplicerats med dryckesfrekvensen och sedan omräknats till ren alkohol (100%). Den totala summan utgör sedan ett ungefärligt mått på elevernas årskonsumtion. Det ska betonas att måttet är ungefärligt, bland annat beroende på konsumtion vid dessa åldrar vanligtvis inte är statisk utan under "utveckling". Den som exempelvis anger att han eller hon dricker varje varannan vecka kan ha haft denna frekvens under den senaste månaden och betydligt mindre ofta under perioden före det. På samma sätt kan frekvensen ha kommit att öka en månad efter att enkäten besvarats. Som exempel kan nämnas att fem liter ren alkohol ungefär motsvarar en konsumtion av 16 burkar starköl per månad, tio liter motsvarar 32 burkar starköl per månad och 15 liter 48 burkar starköl per månad. De klottrande elevernas alkoholkonsumtion var kraftigt förhöjd. Det handlar om mellan två och fem gånger mer alkohol för klottrarna. Om pojkar och flickor analyseras separat erhålls ungefär samma förhöjda konsumtion för båda könen.

Tabell 6. Drogvanor hos grundskolelever i årskurs 9 år 2002						
		<i>Klottra/olaglig graffiti de senaste året (ggr)</i>				
		0 (n=4166)	1 – 2 (n=427)	3 – 5 (n=138)	6 – 10 (n=77)	11 – (n=187)
Tobak snus	Använt någon gång (%)	31	62	66	68	74
	Debut före 13 år (%)	10	28	33	30	38
	Dagligt bruk (%)	12	28	36	37	44
Alko- Hol	Varit berusad någon gång (%)	58	84	80	88	88
	Debut före 13 år (%)	7	19	21	24	32
	Berusad senaste 4 veckorna (%)	35	59	63	67	74
	Årskonsumtion (liter 100% alkohol)	2,9	6,6	11,8	12,7	15,8
Lösning- Medel	Sniffat någon gång (%)	8	19	29	37	35
	Debut före 13 år (%)	1	3	9	7	10
	Använt senaste 4 veckorna (%)	1	5	12	7	15
Narko- tika	Använt någon gång (%)	9	28	39	45	47
	Debut före 13 år (%)	0	0	3	3	6
	Använt senaste 4 veckorna (%)	2	8	16	15	22
Dopingmedel någon gång (%)		1	2	7	7	10
Sömn-/lugnande medel utan läkarrecept (%)		4	11	14	18	22
Läkemedel + alkohol i berusningssyfte (%)		7	22	28	26	25
Sniffat, berusad och/eller använt narkotika senaste månaden (%)		35	61	69	69	74
Profess. kontakt om droger senaste läsår (%)		5	12	20	16	23

Var tredje elev som klottrat mer än tio gånger hade också varit berusad före 13 års ålder jämfört med sju procent av icke-klottrarna. En tidig alkoholdebut är även det en allvarlig riskfaktor för en framtida sociala problematik. Klottrarna hade också under det senaste läsåret i högre utsträckning haft professionella kontakter på grund av sitt drogbruk (Maria Ungdom, socialtjänsten, ungdomsmottagning, sjukvård).

Även om den tydligaste skilljelinjen gick mellan de som inte klottrat och de som klottrat minst en gång fanns också ett samband mellan hur många gånger eleverna klottrat och hur deras drogbruk såg ut – ju mer klotter desto mer droger. Bilden är snarlik för alla typer av droger. Det kan åskådliggöras med andelen elever som använt någon drog (berusad, sniffat och/eller använt narkotika) den senaste månaden. Av de som inte klottrat hade en ungefär tredjedel använt någon drog, av de som klottrat en eller två gånger hade 61 procent använt någon drog och av de som klottrat mer än två gånger hade ungefär sju av tio använt droger.

Gymnasieeleverna. Drogvanorna är i allt väsentligt de samma för gymnasieeleverna som för grundskoleeleverna (tabell 7); det var vanligare bland elever som klottrat minst en gång det senaste året att ha debuterat tidigt, att ha använt droger någon gång samt att ha använt under den senaste månaden. Den viktigaste skillnaden mellan eleverna i grundskolan och i gymnasiet är att flera i gymnasiet hade varit berusade respektive använt narkotika den senaste månaden. Årsförbrukningen bland de klottrande gymnasieeleverna är dessutom påtagligt förhöjd. Från i genomsnitt drygt fem liter ren alkohol per år för de som inte klottrat till nästan 20 liter i högklottrargruppen. Det motsvarar 16 burkar starköl per vecka.

		Klottra/olaglig graffiti de senaste året (ggr)				
		0 (n=4260)	1 – 2 (n=249)	3 – 5 (n=64)	6 – 10 (n=31)	11 – (n=75)
Tobak snus	Använt någon gång (%)	48	69	75	88	76
	Debut före 13 år (%)	11	19	18	53	28
	Dagligt bruk (%)	23	35	43	59	55
Alko- hol	Varit berusad någon gång (%)	81	91	92	91	89
	Debut före 13 år (%)	6	14	14	19	21
	Berusad senaste 4 veckorna (%)	63	75	75	90	88
	Årskonsumtion (liter 100% alkohol)	5,5	11,1	12,6	20,8	19,6
Lösning- medel	Sniffat någon gång (%)	7	19	29	28	37
	Debut före 13 år (%)	1	2	8	6	8
	Använt senaste 4 veckorna (%)	1	4	3	12	8
Narko- tika	Använt någon gång (%)	23	45	63	81	59
	Debut före 13 år (%)	0	2	3	3	4
	Använt senaste 4 veckorna (%)	6	16	18	53	32
Dopingmedel någon gång (%)		1	4	3	16	8
Sömn-/lugnande medel utan läkarrecept (%)		6	13	22	26	19
Läkemedel + alkohol i berusningssyfte (%)		9	20	22	41	6
Sniffat, berusad och/eller använt narkotika senaste månaden (%)		63	77	78	93	84
Profess. kontakt senaste läsår pga droger (%)		5	4	4	3	8

Skolsituation

Grundskolelever. De flesta elever trivdes i skolan, sade sig göra sitt bästa även vid svåra uppgifter och såg skolarbetet som meningsfullt (tabell 8). De klottrande grundskoleeleverna trivdes dock något sämre, gjorde inte sitt bästa lika ofta och upplevde inte skolarbetet lika meningsfullt. Gruppen som klottrat mest upplevde sig exempelvis dubbelt så ofta orättvist behandlad av lärare jämfört med de som inte alls klottrat och valde dubbelt så ofta att göra något annat vid tråkiga uppgifter.

De klottrande eleverna var också oftare sjuka samt skolkade och fuskade oftare. De som klottrat minst sex gånger var något oftare mobbade. Vidare hade dubbelt så många klottrande elever mobbat andra elever jämfört med icke-klottrare. Bland klottrarna var det vanligare att man inte hade fått betyg i ett eller flera av ämnena svenska, engelska och matematik den senaste terminen. Det sista gäller främst de som klottrat mest.

Gymnasieeleverna. De klottrande gymnasieeleverna trivdes något bättre än de klottrande grundskoleeleverna, de upplevde sig något mindre ofta som orättvist behandlade av lärarna, något färre beskrev att de ofta blir arga och irriterade i skolan, färre hade fuskat vid läxförhör eller prov, färre var mobbade och färre hade mobbat andra (tabell 9). I övrigt talar gymnasieelevernas värden för en något sämre skolanpassning; de gjorde något mindre ofta sitt bästa vid svåra uppgifter, något färre upplevde skolarbetet som meningsfullt, något flera väljer att göra något annat vid tråkiga arbetsuppgifter, flera hade skolkat och flera hade ofullständiga betyg. Relationen mellan de som aldrig hade klottrat och de fyra grupperna av klottrande elever var dock ungefär densamma som för grundskoleeleverna.

Tabell 8. Skolsituation hos grundskolelever i årskurs 9 år 2002 (%)					
	<i>Hur ofta klottra/olaglig graffiti under de senaste 12 månaderna</i>				
	0 (n=4166)	1 – 2 (n=427)	3 – 5 (n=138)	6 – 10 (n=77)	11 - (n=187)
Trivs i skolan	94	92	85	82	81
Gör sitt bästa även vid svåra uppgifter	89	80	69	76	61
Upplever sig orättvist behandlad av lärare	26	42	39	45	52
Skolarbetet är meningsfullt	71	56	52	57	55
Gör annat vid tråkiga arbetsuppgifter	30	46	53	61	58
Blir ofta arg och irriterad	48	65	58	65	67
Sjukfrånvarande senaste 10 veckorna	84	90	85	86	88
- varav minst 4 gånger	4	8	9	16	14
Skolkat hel dag under senaste 10 veckorna	28	45	51	64	58
- varav minst 4 gånger	6	15	20	28	28
Fuskat på läxförhör/prov det här läsåret	39	57	62	72	60
- varav minst 4 gånger	7	13	23	24	26
Upplevt sig mobbad det här läsåret	13	16	15	20	18
- varav en eller flera gånger i veckan	2	2	2	4	6
Mobbats/trakasserats andra elever detta läsåret	15	33	42	45	39
- varav en eller flera gånger i veckan	1	3	7	7	12
Ofullständiga betyg föregående termin	10	13	15	16	29

Tabell 9. Skolsituation hos gymnasieeleverna år 2002					
	<i>Hur ofta klottra/olaglig graffiti under de senaste 12 månaderna</i>				
	0 (n=4260)	1 – 2 (n=249)	3 – 5 (n=64)	6 – 10 (n=31)	11 - (n=75)
Trivs i skolan	95	91	92	84	91
Gör sitt bästa även vid svåra uppgifter	82	70	71	69	64
Upplever sig orättvist behandlad av lärare	24	37	36	41	37
Skolarbetet är meningsfullt	66	53	48	56	50
Gör annat vid tråkiga arbetsuppgifter	42	57	60	50	61
Blir ofta arg och irriterad	57	52	43	52	53
Sjukfrånvarande senaste 10 veckorna	88	91	95	84	89
- varav minst 4 gånger	7	10	6	3	15
Skolkat hel dag under senaste 10 veckorna	56	72	70	83	76
- varav minst 4 gånger	17	26	28	42	28
Fuskat på läxförhör/prov detta läsåret	33	48	46	58	51
- varav minst 4 gånger	5	10	14	16	22
Upplevt sig mobbad detta läsåret	7	10	10	13	17
- varav en eller flera gånger i veckan	1	1	3	3	8
Mobbats/trakasserats andra elever detta läsåret	8	25	27	37	29
- varav en eller flera gånger i veckan	1	5	6	13	11
Ofullständiga betyg föregående termin	13	15	13	23	28

Föräldra- och kamratrelationer

Grundskolelever. De klottrande elevernas föräldra- och kamratrelationer skiljer sig till en del – men i mindre utsträckning än för övriga jämförelser – från icke-klottrande elever (tabell 10). Det var exempelvis vanligare att de klottrande elevernas föräldrar hade dålig överblick över vad deras barn gör på helgerna. Det kan dock noteras att de flesta av de klottrande elevernas föräldrar tycks ha överblick över var barnen är på helger och vilka de umgås med.

		Hur ofta klottra/olaglig graffiti under de senaste 12 månaderna				
		0 (n=4166)	1 – 2 (n=427)	3 – 5 (n=138)	6 – 10 (n=77)	11 – (n=187)
Föräldra- relationer	Bestämmer själv hemkomst på kvällar	12	11	18	17	21
	Föräldrar vet alltid var på helgerna	58	34	26	22	29
	Brukar tala med föräldrar om problem	53	41	31	33	28
	Gör aldrig saker med föräldrar	7	10	15	13	23
	Föräldrar bjuder ofta på alkohol	2	3	7	8	9
	Minst en förälder alkoholproblem	11	15	15	21	29
Kamratrelationer	En del/de flesta kamrater:					
	- är ute på stan om kvällarna	71	84	85	88	88
	- har åkt fast för polisen	21	47	54	58	68
	- är duktiga i skolan	92	82	78	74	70
	- är med i någon förening	73	70	66	60	68
	- dricker sig berusad på alkohol	65	84	87	90	92
	- använder narkotika	7	18	33	32	31
	- är ett eller flera år äldre	44	57	62	66	69
	Har haft samlag	29	48	53	55	60
	- varav utan preventivmedel senast	23	19	33	45	36
	Flick- /eller pojkvän	23	27	39	32	32
Saknar nära vän	22	22	19	26	26	

Kamratrelationerna skulle kunna sammanfattas med ”kaka söker maka”. De klottrande eleverna umgås ofta med kamrater som själva har åkt fast för polisen, som använder olika droger och som mindre ofta är duktiga i skolan. De klottrande eleverna har oftare en flick- eller pojkvän. De har också oftare haft samlag. Av de som debuterat sexuellt hade färre bland klottrarna använt preventivmedel vid det senaste samlaget

Gymnasieeleverna. De klottrande gymnasieelevernas föräldrarelationer skilde sig endast marginellt från de icke-klottrande elevernas (tabell 11). De enda skillnaderna något så när tydliga skillnaderna är att de klottrande elevernas föräldrar mindre ofta visste var ungdomarna var på helgerna och att ungdomarna mindre ofta talade med sina föräldrar om problem. Samtidigt ska man ha i minnet att ungefär hälften av eleverna som inte klottrat inte heller talade med sina föräldrar om problem eller att deras föräldrar alltid visste var de var på helgerna.

De klottrande gymnasieelevernas kamratrelationer liknade grundskoleelevernas: de umgicks oftare med kamrater som själva har åkt fast för polisen, som använder olika droger och som mindre ofta är duktiga i skolan.

Tabell 11. Föräldra- och kamratrelationer (%) hos gymnasieelever i årskurs 9 år 2002						
		<i>Hur ofta klottra/olaglig graffiti under de senaste 12 månaderna</i>				
		0 (n=4284)	1 – 2 (n=251)	3 – 5 (n=65)	6 – 10 (n=32)	11 – (n=76)
<i>Föräldra- Relationer</i>	Bestämmer själv hemkomst på kvällar	40	47	48	38	37
	Föräldrar vet alltid var på helgerna	60	35	31	28	42
	Talar med föräldrar om problem	54	37	46	29	33
	Gör aldrig saker med föräldrar	7	11	14	6	14
	Föräldrar bjuder ofta på alkohol	9	12	15	19	20
	Minst en förälder alkoholproblem	12	14	12	9	14
<i>Kamratrelationer</i>	En del/de flesta kamrater:					
	- är ute på stan om kvällarna	77	86	87	84	87
	- har åkt fast för polisen	22	50	47	73	56
	- är duktiga i skolan	90	84	80	81	78
	- är med i någon förening	68	64	75	61	54
	- dricker sig berusad på alkohol	84	92	94	93	86
	- använder narkotika	14	37	41	69	47
	- är ett eller flera år äldre	53	58	74	57	65
	Har haft samlag	63	75	81	76	84
	- varav utan preventivmedel senast	21	27	27	36	32
	Flick- /eller pojkvän	32	30	26	34	37
	Saknar nära vän	24	24	26	3	22

Överlappning mellan olika problembeteenden

Grundskolelever. Det fanns en viss överlappning av olika problembeteenden hos samma elev. En faktoranalys som baserades på samtliga 5 049 grundskoleelever (Bilaga A) visar att de som ofta snattade/tjuvåkade med SL, också oftare brukade skolka från skolan, fuska i skolan samt mobba andra elever (faktor 1). De som använt narkotika ofta de senaste fyra veckorna hade också oftare begått andra allvarliga brott som exempelvis stöld, rån och inbrott (faktor 2). Slutligen fanns en grupp elever som bara var mobbade (faktor 3). Att berusa sig på alkohol och att ha sniffat samvarierade inte med dessa faktorer.

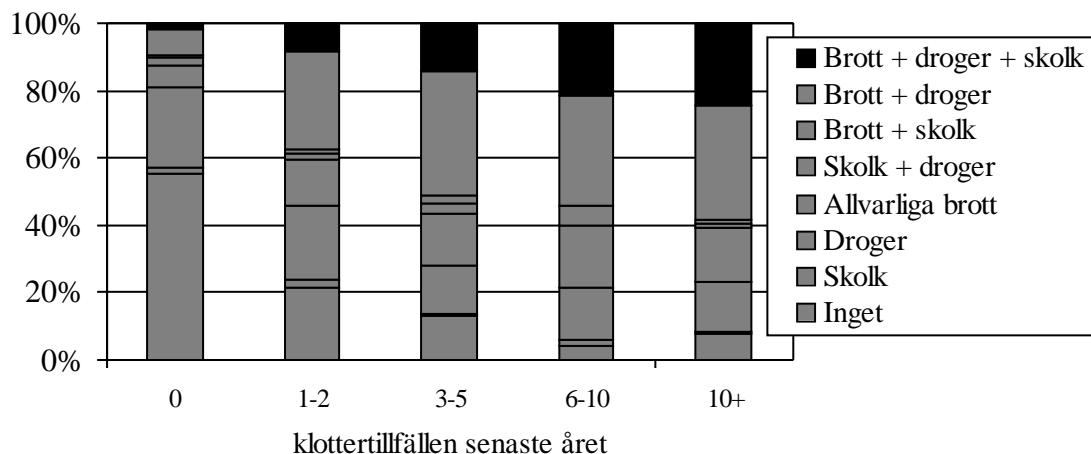
Fortsatta analyser visar att det fanns tydliga statistiska samband mellan de två första faktorerna och hur ofta eleverna klottrat (tabell 12). Ju mer eleverna uppgav att de klottrat, desto högre var sannolikheten att de (1) begått mindre allvarliga brott, skolkat, fuskat och mobbat andra i skolan, samt (2) att de begått allvarliga brott och använt narkotika de senaste fyra veckorna.

Tabell 12. Medelvärden (faktorpoäng) för de olika elevgrupperna samt F-värden för testningen av skillnaderna mellan grupperna						
<i>Faktor:</i>	<i>Hur ofta klottra/olaglig graffiti under de senaste 12 månaderna</i>					<i>F(4,4450)</i>
	0 (n=3172)	1 – 2 (n=384)	3 – 5 (n=120)	6 – 10 (n=70)	11 – (n=165)	
Mindre brott, skolka, fusk, mobbning	-0.19	0.43	0.97	1.33	2.02	608,00 ^d
Allvarliga brott, narkotika	-0.11	0.14	0.74	0.83	1.28	177,65 ^d
Mobbad	-0.01	0.02	0.06	0.12	0.15	1,84

^ap<.05; ^bp<.01; ^cp<.001; ^dp<.0001

Eftersom det finns ett tydligt samband mellan hur ofta eleverna klottrat och andra problembeteenden är det besvärligt att definiera gruppen klottrare; ska de som klottrat minst en gång kallas klottrare eller exempelvis endast de som klottrat elva gånger eller mer? För att ändå ge en uppskattning om hur riskbeteendena överlappar varandra presenteras förekomsten av allvarliga brott under de senaste 12 månaderna, att eleven varit berusad, använt alkohol eller sniffat den senaste månaden samt om eleven skolkat minst fyra gånger under de senaste tio veckorna (figur 4).

Figur 4. Överlappning mellan riskbeteende hos grundskoleeleverna

Bland eleverna som inte klottrat det senaste året var det mer än hälften som vare sig skolkat eller använt droger den senaste månaden eller som begått allvarliga brott det senaste året. Det vanligaste riskbeteendet var att ha använt droger och det var bara ungefär en femtedel som hamnade i de andra kombinationerna. Bland klottrarna är bilden annorlunda. Där är det en minoritet som inte gjort något som kan betraktas som riskbeteenden – mellan en tjugondel och en femtedel. Om alla som klottrat minst en gång slås samman handlar det om 15 procent, eller ungefär en av sex. Ungefär lika många återfinns i samtliga riskgrupper – allvarliga brott, droger och skolk. En grov beskrivning av hur riskbeteenden samvarierar är att klottrarna består av en liten grupp som bara klottrar (ca 15%) medan den stora majoriteten är belastad med en eller flera typer av mer eller mindre allvarliga riskbeteenden.

Gymnasieeleverna. De olika problembeteendena överlappade delvis varandra (bilaga A). I stort sett samma tre faktorer som erhöles i analysen av grundskoleeleverna återkom i faktoranalysen för gymnasieeleverna ($N = 4\,740$): de som ofta snattade/tjuvåkade med SL, skolade också oftare från skolan (faktor 1). De som oftare använt narkotika de senaste fyra veckorna hade oftare begått andra allvarliga brott som exempelvis stöld, rån och inbrott (faktor 2). Slutligen fanns en grupp elever som bara mobbade andra elever (faktor 3).

Det fanns en tydlig koppling mellan de tre faktorerna och hur ofta eleverna klottrat (tabell 13). Ju mer eleverna klottrat, desto högre var sannolikheten att de (1) begått mindre allvarliga brott och skolkat, (2) att de begått allvarliga brott och använt narkotika de senaste fyra veckorna; samt (3) att de mobbat andra elever.

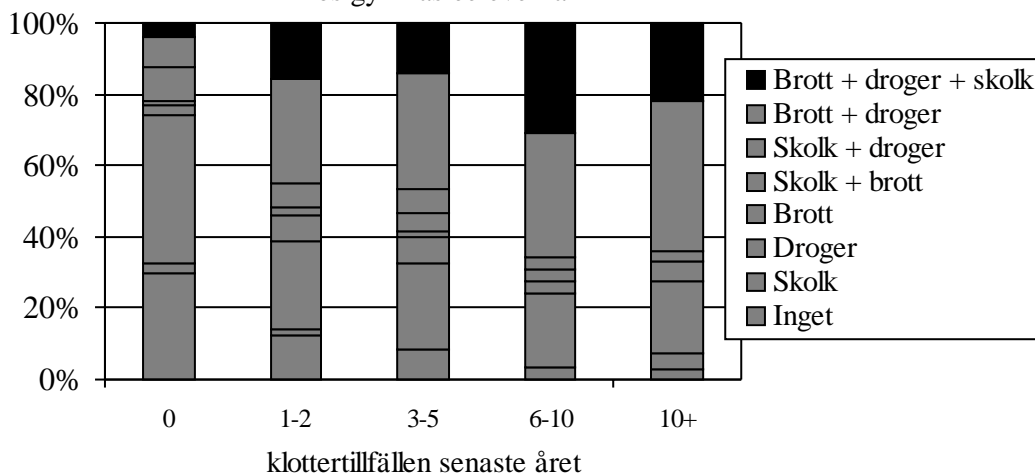
Tabell 13. Medelvärden (faktorpoäng) för de olika elevgrupperna samt F-värden för testningen av skillnaderna mellan grupperna

Faktor:	Hur ofta klottra/olaglig graffiti under de senaste 12 månaderna					F(4,4702)
	0 (n=4260)	1 – 2 (n=249)	3 – 5 (n=64)	6 – 10 (n=31)	11 – (n=75)	
Mindre brott, skolk	-0,10	0,63	0,79	1,61	2,13	270,82 ^d
Allvarliga brott, narkotika	-0,08	0,45	0,55	1,20	1,83	144,10 ^d
Mobbat andra	-0,03	0,53	0,65	1,24	1,61	147,41 ^d

^ap<.05; ^bp<.01; ^cp<.001; ^dp<.0001

Överlappningen av olika riskbeteenden²⁴ visar att det bland eleverna som aldrig klottrat var ungefär en tredjedel som inte hade något riskbeteende och lika många som bara använt droger (figur 5). Endast en mindre grupp hade begått allvarliga brott (eller brott i kombination med skolk och droger), drygt en tiondel. Bland klottrarna är bilden annorlunda. Där har en minoritet inte gjort något som kan betraktas som ett riskbeteende. Om alla som klottrat minst en gång slås samman handlar det om nio procent som saknar riskbeteenden.

Figur 5. Överlappning mellan riskbeteende hos gymnasieeleverna

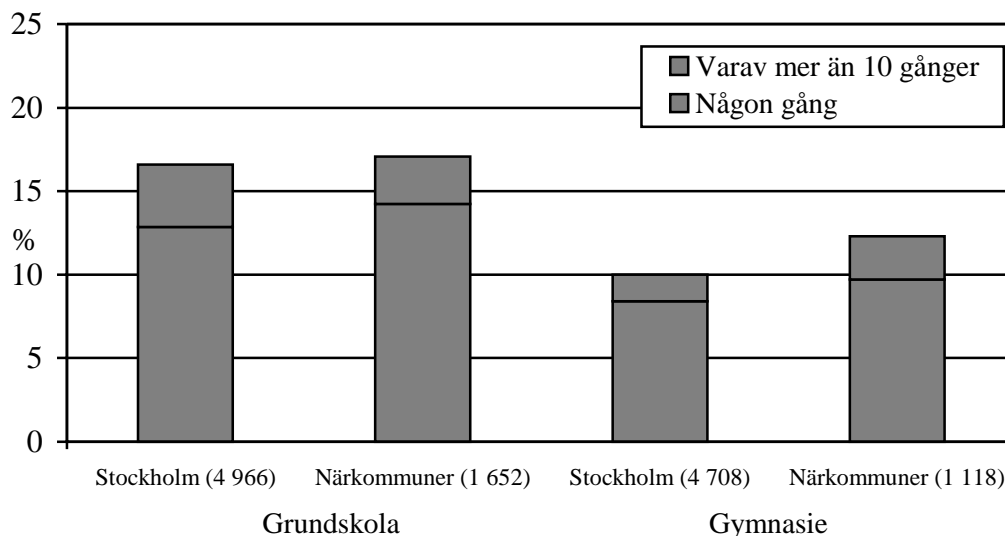
Stockholm och sex närkommuner

Resultaten från de sex närkommuner²⁵ till Stockholm som också medverkat i 2002-års droginventering visar att andelen grundskoleelever som klottrat vid minst ett tillfälle var ungefär densamma i Stockholm och närkommunerna medan det var något fler gymnasieelever i närkommunerna som klottrat än i Stockholm (figur 5). Även andelen som klottrat mer än tio gånger var ungefär lika stor i Stockholm som i närkommunerna. Antalet elever som resultaten baseras på anges inom parentes i figuren.

²⁴ Allvarliga brott under de senaste 12 månaderna, om eleven varit berusad, använt alkohol och/eller sniffat den senaste månaden samt om eleven skolkat minst fyra gånger under de senaste tio veckorna.

²⁵ Ekerö, Haninge, Huddinge, Solna, Sundbyberg och Södertälje.

Figur 5. Andel elever som klottrat under det senaste året

Sammanfattning

Resultaten från drogvaneinventeringen år 2002 visar att:

- 16 procent av eleverna i årskurs 9 i Stockholms grundskolor och nio procent av eleverna i gymnasiets år 2 har klottrat/olaglig graffiti under det senaste året.
- Relativt få – knappt fyra procent av eleverna i grundskolans år 9 och två procent av eleverna i gymnasiets år 2 – hade klottrat/olaglig graffiti mer än tio gånger.
- Klottrarna fanns i Stockholms alla stadsdelar, i alla familjetyper, socialgrupper och olika typer av social bakgrund. I jämförelse med andra studier av kriminella ungdomar liknar klottrande elever mer ett tvärsnitt av Stockholmsungdomar vad gäller social bakgrund.
- Den viktigaste skiljelinjen i förekomsten av problembeteenden finns mellan elever som aldrig klottrat och de som klottrat minst en gång under det senaste året. Samtidigt hade elever som oftare klottrat mer problembeteenden än de som klottrat mindre ofta.
- Klottrande elever var som grupp betraktat avsevärt mer kriminella än icke-klottrare. Det gäller alla typer av undersökta brott (både allvarliga och mindre allvarligare), mängden brott, andel som debuterat tidigt med brottslighet och andel som åkt fast för polisen. Ungdomar som klottrat var också oftare själva offer för brottslighet.
- Klottrarna var högkonsumenter av olika typer av droger (tobak, alkohol, lösningsmedel, narkotika, doping). De var även överrepresenterade bland de som debuterat tidigt med droger, en faktor som kraftigt ökar risken för framtida drogproblem.
- Klottrande elever trivdes något sämre i skolan, upplevde sig ha mindre kontroll över sin situation i skolan, hade mindre uthållighet, var oftare arga och irriterade, skolkade och fuskade oftare i skolan samt mobbade oftare andra och blev själva oftare mobbade. Bland eleverna som klottrat fanns även flera som saknar betyg i kärnämnen svenska, engelska och matematik.
- Ungefär en sjättedel av klottrarna har i huvudsak bara klottrat, förutom mindre allvarliga brott som snatteri och tjuvåkning på SL. Övriga var belastad med en eller flera typer av mer allvarliga riskbeteenden.
- Det var ungefär lika vanligt att Stockholms elever klottrat som elever i fem närliggande kommuner till Stockholm.

Sammanfattningsvis visar resultaten att klottrande elever som grupp är kraftigt överrepresenterade i alla typer av undersökta problembeteenden. Hittar man en elev i grundskolans år 9 eller gymnasiet år 2 som klottrar – oavsett om det är första gången eller om det skett tidigare – är sannolikheten stor att den ungdomen redan begått flera allvarliga brott (ffa inbrott och stölder men även våldsbrott och rån), använder olika droger regelbundet (ffa alkohol men även narkotika och lösningsmedel) samt har en sämre skolanpassning (bl a i form av skolk och fusk) än vad som normalt kan förväntas. Det är också betydligt vanligare att klottrande elever hade debuterat tidigare med brott och droger, i sig en allvarlig riskfaktor för en fortsatt asocial karriär²⁶. Det var endast en mindre grupp bland ungdomarna som klottrat – ungefär var sjätte bland elever i grundskolan och var tionde i gymnasiet – som inte var kända för andra problembeteenden. Mycket talar således för att klottrande elever som grupp betraktat i första hand ska betraktas som ungdomar som påbörjat en asocial karriär och inte som blivande konstnärer.

Resultatens tillförlitlighet. Undersökningens styrka är att den omfattar de flesta Stockholms elever i årskurs nio och i gymnasiet år 2. Beroende på hur man räknar bygger resultaten på tre fjärdedelar av alla Stockholms elever i grundskolans årskurs 9 respektive gymnasiet år 2, på 80 procent av eleverna i skolor som erbjudits medverkan eller på cirka 90 procent när hänsyn tagit ett uppskattade registerfel.

Resultatens trovärdighet stärks av att resultaten från grundskolans år 9 respektive gymnasiet år 2 är i stort sett identiska. Klottrarna i både grundskolan och i gymnasiet skiljde sig från ickeklottrarna på ungefär samma sätt. Resultatens värde stärks ytterligare av att den dels beskriver elevernas sociala och personliga bakgrund, dels omfattar flera problemområden; brottslighet, droger samt skolanpassning. Vad gäller kriminaliteten kan det vara värt att notera att de klottrande eleverna var väsentligt mer kriminellt belastade inom samtliga redovisade brottsområden (rån, stölder etc). Resultaten visar också att betydligt flera av de klottrande eleverna hade stulit bilar, cyklar samt stulit ur fickor. Deras stölder handlar således inte enbart om stöld av sprayfärger.

Resultaten stärks också av att de i huvudsak bekräftas av tidigare forskning om klottrare. Till exempel att klotter var vanligare bland eleverna i grundskolans år 9 jämfört med i gymnasiet år 2. Dave Shannon beskriver i kapitel 2 åldersfördelningen på graffitiutövare som en diamant där de mittpunkten består av ungdomar i åldrarna 14 till 16 år samt att det finns två ”svansar” – yngre och äldre ungdomar – där antalet utövare successivt minskar ju längre man kommer från diamantens mitt. Enligt tidigare forskning är majoriteten av klottrarna pojkar men att det även finns flickor. Samma resultat visar drogvaneinventeringen. Att graffitiutövare i Sverige tenderar att likna ett tvärsnitt av ungdomar visar även våra resultat. Slutligen bekräftas resultatet att graffitiutövarna är väsentligt mer kriminella än en normalgrupp av en tidigare enkätstudie med ett riksrepresentativt urval graffitiutövare.

En invändning mot den här typen av drogvaneundersökningar är att ungdomar inte svarar sanningsenligt, till exempel att de överdriver sin brottslighet och sin drogkonsumtion. Den vanliga bedömningen bland forskare är dock att tillförlitligheten är god²⁷. Bland annat visar forskning att det finns hög överensstämmelse mellan självdeklarerade data från enkäter och uppgifter från andra källor om samma individ, exempelvis lärare, föräldrar och kriminalregister. Vidare finns god överensstämmelse mellan självrapporterad brottslighet i tonåren och registrerad kriminalitet i vuxen ålder, liksom att upprepade undersökningar med samma individer ger få motsägelsefulla

²⁶ Brottsförebyggande rådet (2001).

²⁷ Se t ex Brottsförebyggande rådet (2000b).

resultat²⁸. Ett exempel är Andersson, Magnusson och Bergmans (1983) studie av niondeklassares berusningsfrekvens. Eftersom frågorna ställdes vid flera tillfällen gavs möjlighet att undersöka förekomsten av motsägelsefulla svar. Om en elev vid tillfälle A uppger att han eller hon använt alkohol bör samma svar ges vid ett senare tillfälle B. Endast två procent av svaren var icke överrensstämmande. Undersökningen visade att även de elever som hade den högsta berusningsfrekvensen hade god överrensstämmelse mellan undersökningstillfällena. Författarna drar slutsatsen att social önskvärdhet från vuxenvärlden inte tycks ha påverkat eleverna att underrapportera. De svarande tenderade att beskriva sina kamraters alkoholvanor som mer omfattande än sina egna vilket pekar på att det inte heller förekom överrapportering.

Man ska också komma ihåg att det inte finns någon datainsamlingsmetod som är helt tillförlitlig när det gäller att undersöka beteenden som är förbjudna eller som ligger i gråzonen för att vara det. Officiell statistik om ungdomskriminalitet eller omhändertaganden på grund av drogbruk har brister, främst avseende de åldersgrupper som de omfattar och att de endast omfattar en mindre andel av alla brott som begås eftersom kriminalitet inte registreras före 15 års ålder.

Även om metoden anses vara relativt tillförlitlig ska det inte tolkas som att den information som ungdomar lämnar är helt korrekt. Ungdomarnas uppgifter om sina riskbeteenden är inte desamma som deras faktiska riskbeteenden. Det finns två typer av möjliga fel: under- och överrapportering. Underrapportering avser att ungdomarna inte uppger alla riskbeteenden. Det är exempelvis möjligt att de är mindre benägna att uppge att de använt narkotika jämfört med andra droger eftersom narkotika är en mindre socialt acceptabel drog än exempelvis tobak och alkohol. Det gäller också riskbeteenden som en ungdom kan tycka är pinsamma, till exempel oskyddad sex. Uppgifter om att en viss typ av riskbeteende förekommit är i allmänhet mer tillförlitliga än uppgifter om hur många gånger det skett. Det gäller i synnerhet i de fall ungdomen har utfört riskbeteendet många gånger och rimligen kan ha svårt att minnas det exakta antalet.

Det andra problemet i självrapporteringsstudier är överrapportering. Det finns två bakgrunder till överrapportering. Den första är att ungdomar överdriver sina riskbeteenden på grund av minnesfel eller på grund av att de gärna vill rapportera händelser som inte ryms inom det tidsintervall som anges i undersökningen. I enkäten ställdes exempelvis frågan om eleven varit mobbad under det aktuella läsåret. En elev som varit mobbad under tidigare läsår kan ändå rapportera att hon eller han varit mobbad, eftersom det kan vara en känslomässigt viktig sak att påtala. Den andra bakgrunden till överrapportering är att ungdomar på skoj uppger att de har haft olika riskbeteenden. Ofta kan dessa ungdomar upptäckas och uteslutas ur undersökningsmaterialet eftersom det rör sig om så uppenbara överdrifter eller då svar om samma företeelse är motsägelsefulla. Av enkäterna uteslöts knappt en procent grund av det skälet.

Frågor som undersökningen inte besvarar. Eftersom denna studie inte planerats för att specifikt studera klottrande elever finns en rad begränsningar. För det *första* är det endast elever i grundskolans år 9 och gymnasiet år 2 som besvarat enkätfrågor. Resultaten säger således ingenting om yngre respektive äldre klottrande elevers brottslighet, drogvanor eller skolanpassning.

För det *andra* ger studien inget svar på varför det var vanligare att grundskoleleverna hade klottrat än eleverna i gymnasiet. Det finns minst tre konkurrerande förklaringar till den skillnaden:

- klotter är vanligare bland grundskolelever i år 9 än bland elever i gymnasiet år 2
- det blivit vanligare med åren (så att flera om gick årskurs 9 våren 2002 klottrat än de som gick i årskurs 9 år 2000 – dvs de som nu går i gymnasiet år 2)
- de elever som går i gymnasiet år 2 utgör en selekterad grupp (alla går inte i gymnasiet) relativt de som går grundskolan.

²⁸ Andersson (1988); Andersson, Magnusson och Bergman (1983); Campanelli, Dielman & Shope (1987); Johnson & Mott (2001); Siddiqui, Mott, Anderson & Flay (1999)

För det *tredje* kan resultaten inte användas för att diskutera om klotter har ökat eller minskat i omfattning över tid eller om Stockholm skiljer sig från resten av Sverige. På grund av skillnader i metodik går det inte att jämföra resultaten med 2000-års drog- och riskbeteendinventering i Stockholm. År 2000 frågades om eleverna klottrat eller gjort olaglig graffiti, men utan angiven tidsperiod (dvs från födelsen och framåt) och endast med svarsalternativen ja eller nej. Av eleverna som då gick i grundskolan uppgav 23 procent att de klottrat och av eleverna i gymnasiet 22 procent. Rings (1999) riksrepresentativa studie av elever i årskurs 9 från åren 1997 och 1999 går inte heller enkelt att använda för en jämförelse²⁹ eftersom de resultaten baseras på en separat fråga om klotter och en om olaglig graffiti. Däremot använde Ring samma kombinerade fråga om klotter och graffiti för 1995 som använts i denna Stockholmsundersökning. Enligt Ring uppgav 31 procent av pojkarna år 1995 att de hade klottrat/graffiti och 32 procent av flickorna. Av pojkarna var det 6,5 procent som klottrat mer än tio gånger och av flickorna 6,2 procent. I jämförelse med det har således väsentligt färre elever klottrat i Stockholm 2002. Det skiljer dock sju år mellan undersökningarna, varför det inte är självklart att situationen ser lika ut idag i landet.

För det *fjärde* går det inte – på grund av enkätfrågans utformning – att skilja på elever som enbart eller i huvudsak klottrar så kallade ”tags” eller andra ord med tusch (”klotter”) eller sprayfärg respektive målat större graffitimålningar med flera sprayfärger (”graffiti”). Enligt Brottsförebyggande rådets (2000b) studie av elever i grundskolans år 9 hade 97 procent av eleverna som målat graffiti även klottrat. Det betyder att i stort sett alla som gjort graffiti också har klottrat men att inte alla som klottrat har gjort graffiti. Det kan alltså vara så att klottrare väsentligt skiljer sig från graffiti-målare i kriminalitet, droger och skolanpassning³⁰.

För det *femte* skiljer den använda skalan inte på elever som klottrat drygt tio gånger och de som klottrat väsentligt mer³¹ (t ex 100 gånger) eftersom alla som klottrat mer än tio gånger hamnar i samma grupp. Det är möjligt att de som klottrat extremt mycket skiljer sig från de som exempelvis klottrat 15 – 20 gånger under det senaste året. Uppgiften om hur många gånger ungdomarna klottrat kompliceras ytterligare av att det inte framgår vilken exakt tidsperiod som uppgifterna avser. Det kan exempelvis vara så att de som klottrat 3 – 5 gånger ”debuterade” strax före enkäten besvarades och att de skulle ha angett alternativet ”mer tio gånger” om de fått besvara enkäten en vecka senare.

Till *sist* säger resultaten inte heller något om att klotter leder till annan brottslighet, drogbruk eller andra asociala beteenden. Undersökningen visar klotter samvarierar med andra problem-beteenden. Om detta samband är kausalt eller om sambandet beror på att det finns en bakomliggande faktor som påverkar klotter, annan kriminalitet, drogbruk samt andra asociala beteenden återstår att undersöka. Överrepresentationen av ungdomar som debuterat tidigt med brottslighet och droger antyder exempelvis att ungdomar som klottrat skiljer sig från ungdomar normalt. För att undersöka hur klotter är relaterat till fortsatt kriminalitet krävs en longitudinell studie som följer elever som klottrat över tid för att se hur deras kriminalitet förändras.

²⁹ Ring (1999); Brottsförebyggande rådet (2000b).

³⁰ Axnäs (2000) resultat av ett representativt urval elever i årskurs 9 talar dock inte för att det är någon skillnad mellan elever som i huvudsak klottrar och de som i huvudsak målar graffiti.

³¹ Svarsalternativen var ingen gång, 1 – 2 gånger, 3 – 5 gånger, 6 – 10 gånger samt mer än 10 gånger.

Referenser

- Andersson, T. (1988). Alkoholvanor i ett utvecklingsperspektiv (avhandling). Stockholms Universitet: Psykologiska institutionen.
- Andersson, T., Magnusson, D. & Bergman, L R. (1983). Självrapporterad berusningsfrekvens i tonåren. Grundläggande resultat och kvalitetsproblem (IDA-rapport 56). Stockholms Universitet: Psykologiska institutionen.
- Brottsförebyggande rådet (2000b). Stöld, våld och droger bland pojkar och flickor i årskurs nio (BRÅ-rapport 2000:17). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2001). Kriminell utveckling. Tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser (BRÅ-rapport 2001:15). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Campanelli, P. C., Dielman, T.E. & Shope, J. T. (1987). Validity of adolescents' self-reports of alcohol use and misuse using a bogus pipeline procedure. *Adolescence*, *22*, 7-22.
- Dawkins, M. P. (1997). Drug use and violent crime among adolescents. *Adolescence*, *32*, 396-405.
- Gruber, E., DiClemente, R. J., Anderson, M. M. & Lodico, M. (1996). Early drinking onset and its association with alcohol use and problem behavior in late adolescence. *Preventive medicine*, *25*, 293-300.
- Hawkins, J. D., Catalano, R. F. & Miller, J. Y. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood; Implications for substance abuse prevention. *Psychological bulletin*, *112*, 64-105.
- Hawkins, J. D., Graham, J. W., Maguin, E., Abbott, R., Hill, K. G. & Catalano, R. F. (1997). Exploring the effect of age on alcohol use initiation and psychosocial risk factors on subsequent alcohol misuse. *Journal of studies on alcohol*, *58*, 280-290.
- Johnson, T. P. & Mott, J. A. (2001). The reliability of self-reported age of onset of tobacco, alcohol and illicit drug use. *Addiction*, *96*, 1187-1198.
- Puhakka, O. (2001). Den våldsrelaterade ungdomskriminaliteten i Stockholm. Åtgärder och insatser (FoU-rapport 2001:9). Stockholms socialtjänstförvaltning: FoU-enheten.
- Ring, J. (1999). Hem och skola, kamrater och brott (akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen). Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Shannon, D. (2001). Graffiti and adolescent delinquency. An analysis of short term career trajectories (rapport 2001:3). Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Siddiqui, O., Mott, J. A., Anderson T.L., & Flay B.R. (1999) Characteristics of inconsistent respondents who have "ever used" drugs in a school-based sample. *Substance Use & Misuse*, *34*, 269-295.
- Simons-Morton, B., Haynie, D. L., Davis Crump, A. Saylor, K. E., Eitel, P. & Yu, K. (1999). Expectancies and other psychosocial factors associated with alcohol use among early adolescent boys and girls. *Addictive behaviors*, *24*, 229-238.
- Stattin, H. & Magnusson, D. (1995). Onset of official delinquency. Its co-occurrence in time with educational, behavioral, and interpersonal problems. *Brit J Criminol*, *35*, 417-449.
- Sundell, K. (2001). Skolungdomars drog- och riskbeteenden. Resultat från fyra drogvaninventeringar mellan 1993 och 2000 (FoU-rapport 2001:2). Stockholms socialtjänstförvaltning: FoU-enheten.
- Sundell, K., Nyman, M. & Alvasdotter, A. (2000). Mellanvård för kriminella ungdomar. En studie av 133 ungdomar fem år efter avslutad mellanvård (FoU-rapport 2000:1). Stockholms socialtjänstförvaltning: Forsknings- och Utvecklingsenheten.
- Utrednings- och statistikkontoret (2001). Drogvanundersökning i Stockholms skolor år 2000.
- Utrednings- och Statistikkontoret (2002). Drogvanundersökning 2002 – teknisk rapport (2002-05-27). Stockholms stad.

Bilaga A. Faktoranalys (promax rotatering) av elevernas problembeteenden (värden avser standardiserade regressions koefficienter)

Grundskolans år 9

		Faktor	
	1	2	3
Totalt antal "lindriga" brott senaste året	0.71	-0.08	-0.05
Hur ofta skolkat hel dag denna termin	0.46	0.01	0.02
Hur ofta fuskat detta läsår	0.42	-0.04	0.01
Hur ofta mobbat andra detta läsår	0.41	-0.01	0.09
Hur ofta varit berusad sista fyra veckor	0.32	0.19	-0.03
Hur ofta använt narkotika sista fyra veckor	-0.07	0.80	0.01
Totalt antal "allvarliga" brott senaste året	0.37	0.43	-0.01
Hur ofta sniffat sista fyra veckor	-0.00	0.35	0.01
Hur ofta mobbad det här läsåret	0.02	0.00	0.93

Gymnasiets år 2

		Faktor	
	1	2	3
Totalt antal "lindriga" brott senaste året	0.55	0.01	0.07
Hur ofta skolkat hel dag denna termin	0.54	-0.06	-0.06
Hur ofta varit berusad sista fyra veckor	0.38	0.15	-0.14
Hur ofta fuskat detta läsår	0.34	-0.07	0.14
Hur ofta använt narkotika sista fyra veckor	-0.04	0.79	-0.06
Totalt antal "allvarliga" brott senaste året	0.15	0.45	0.31
Hur ofta sniffat sista fyra veckor	-0.02	0.17	-0.02
Hur ofta mobbat andra detta läsår	-0.01	-0.07	0.72
Hur ofta mobbad det här läsåret	-0.05	-0.01	0.38

ATT BÖRJA KLOTTRA OCH ATT SLUTA

Sju klottrare berättar

Cecilia Andrée Löfholm

För att öka kunskapen om varför ungdomar börjar klottra och vad som skulle kunna motivera dem att sluta intervjuades sju ungdomar i åldrarna 14 till 19 år.

Förberedelser inför intervjuerna

För att komma i förbindelse med intervjupersoner kontaktades samtliga 18 stadsdelar i Stockholm, framför allt fältassistenter men också fritidsgårdar och socialtjänstens barn- och ungdomsenheter samt Socialförvaltningens stödcentrum för unga brottsoffer. Det visade sig vara svårt att få kontakt med klottrare genom dessa kanaler. Intervjuunderlaget kom därför endast att bestå av dessa sju ungdomar och ger därmed inte generaliserbara resultat. Fem av ungdomarna var aktiva klottrare vid intervjutillfället, en av dem hade helt nyligen slutat och en hade slutat klottra långt tidigare.

Niklas – som klottrat nästan halva livet

Niklas intervjuas i en park. En fältassistent i stadsdelen där han bor hade tipsat honom att ta kontakt och han ringde själv och bestämde tid samma dag. Han säger att han vill intervjuas som motvikt till alla lögnar som han anser sprids om klottrare och graffiti. Han försäkrar sig om att intervjun inte ska användas som brukar ske i massmedia – för att slå upp en stor artikel grundad på spektakulära detaljer.

Niklas är 19 år. Han började klottra på sommaren mellan fjärde och femte klass. Han var då tio år. Alla som börjar klottra är rätt små, menar Niklas. Det var ett bus och inte vad han kallar seriöst graffiti eller klotter. ”Det handlar mer om att man vill hävda sig bland kompisar, man mäter sig med varandra, utmanar varandra, man kan palla äpplen, man vill ha häftigaste cykeln, vara bäst i fotboll, springa fortast eller vad som helst...det blir en grej. Man snöar in på något, jag tror man snöar in på rätt mycket grejer i den åldern. Det kan vara samlarkort eller vad som helst”. Niklas började med en kamrat som han beskriver som ”lite mer annorlunda än jag”. Kamraten introducerade Niklas i graffiti-världen. Allra första gångerna han klottrade var i lekparken där han bodde. Det var också där de höll till under några år, i parken och i närområdet där de bodde.

Niklas beskriver det som att det var en helt ny, okänd värld som öppnades. Han tyckte det var häftigt. Han hörde talas om andra, äldre klottrare och beskriver hur ”man kanske fick veta hur några såg ut och så såg man dem på stan, då tyckte man det var häftigt, och så pratade man med varandra, att man sett den och den”. Med den nya världen följde, förutom att lära sig skriva snygga taggar, en mängd nya ord och uttryck som han måste lära sig. Niklas beskriver att det var en hisnande känsla att se den här nya graffiti-världen breda ut sig, öppna sig med alla sina möjligheterna. Möjligheten att få ingå, kunna språket och koderna, vara en del av graffiti-kulturen. Det skapades myter om olika klottrare som gjort det ena eller det andra, om den som åkt fast och den som klarat sig. Det pratades om de äldre, mer etablerade, klottrarna bland de yngre och de såg upp till dem och vill efterlikna dem. Niklas tyckte att det var häftigt att måla sin första tagg. Det kändes bra och det var spännande. ”Det är ju grejen, att det ska vara lite busigt”.

Efter omkring två år gjorde Niklas sin första målning. Det var sommaren mellan sjätte och sjunde klass och Niklas hade blivit 12 år. I och med att han hade blivit äldre rörde han sig mer och mer fritt utanför närområdet. Niklas tycker att det var i samband med att han målade sin första målning som det blev mer ”seriöst”. Samtidigt ökade målandet i omfattning. Han började måla allt mer och liksom han allt mer började gå in för graffitin.

Niklas säger att han haft ganska lätt för sig inom graffitin och att det nog bidragit till att han fastnade för att måla just graffiti. Efter att bara ha känt sig som en medelmåtta i andra sammanhang var det en skön känsla att hitta något som han var bra på, bättre än andra. ”Det är väl som en slags karriär, att man blir någon, man blir bra på något, andra vet vem man är, ser vad man gjort. Man är Någon.”

När Niklas ska beskriva hur mycket han målar idag säger han att ”Det blir mer planerat, det inte bara händer som det kanske gjorde mer när man var yngre. Man träffar kompisar för att titta på en video eller för att festa eller för att måla, man gör upp innan. Fast sedan är det klart, man kan titta på en video med några kompisar och sedan säga 'ska vi sticka ut och måla?' och så gör man det”. Nu målar han någon gång i veckan, ibland mer. Han kan se att han idag själv är en sådan som de yngre ser upp till, så som han såg upp till de etablerade och duktiga när han var i början av sin ”karriär”. Nu är han Någon och samtidigt som han har mognat som person har också graffititövandet blivit en viktig del av hans identitet.

Niklas berättar: ”Graffitivärlden är en så otroligt sluten värld, det är omöjligt att förstå för någon som inte varit inne i den vad det handlar om. Det är så totalt olika människor som deltar i det här, att dra alla klottrare över en kam är som att dra alla invandrare över en kam. Det är helt olika människor, olika bakgrund, olika intressen utöver graffiti, olika musiksmak, men de har intresset för att måla gemensamt. Man träffar en otrolig massa folk. En del kanske man bara ute och målar med någon gång. Men de som blir ens kompisar, som man gör annat än att måla med, är ju de som är mer lika en själv.”

Flera gånger återkommer Niklas till att det lockande med graffitin är att det är häftigt och något speciellt, ”det är skitspännande”. Hela proceduren när han ska ut och göra en målning är rolig. Man bestämmer vad man vill göra och var, man planerar och försöker ta reda på när polisen eller väktare väntas dyka upp, man tar reda på tidtabeller på tunnelbanan om det är där målningen ska göras och lär sig hitta i tunnelnätet under Stockholm. Någon kanske fått tag på en nyckel till någon låst dörr, Man lär sig vilka de civila väktarna är och man känner igen bilar. ”Det är en jävla massa att hålla reda på, det går inte att bara gå ut och måla”. Niklas berättar engagerat och nästan passionerat om vilken häftig grej det är att måla, hur KUL det är. Han beskriver också hur nöjd han blir när han har lyckats med en avancerad målning, eller att ha målat på ett svårt ställe. Tillfredsställelsen som ligger i att ha lyckats. Han säger att det är svårt att göra en bra målning, ”Det är ingen som klarar av som inte övat”. Vissa gånger när han ska måla vill han bara göra en bra grej, stå ifred och måla klart i lugn och ro. Då målar han på något ställe som visserligen inte är lagligt men där ”ingen bryr sig”. Som exempel tar han vattentorn eller tåg tunnelar som inte är i bruk. Niklas både taggar och målar, men med betoning på målning sedan han började med det.

Niklas föräldrar vet att han målar och de har inte försökt förbjuda honom. De har en öppen relation, säger han. Han kan visa föräldrarna bilder på snygga målningar han gjort, särskilt för pappa medan han beskriver mamma som lite mer ängslig och orolig. Han uppfattar föräldrarna som bra föräldrar i det avseendet. Om han ska ut och måla berättar han det för dem och de säger att han ska vara försiktig och akta sig för att åka fast. Niklas vill inte tala om hur många gånger han har åkt fast. Han tycker inte att det är intressant. Han har i dock dömts till böter som han betalat

själv med pengar som han jobbar ihop. Där har gränsen gått för föräldrarnas förståelse - han får själv betala sina böter.

Niklas är upprörd över hur media och representanter från det etablerade samhället hanterar graffiti som fenomen. Han menar att media bidrar till att sprida direkta och indirekta lögnen om graffiti och klotter. Som ett exempel tar han hur massmedia behandlat Hornstulls T-banestation som nyligen blivit nerklottrad. I media slås det upp stort att det kommer att kosta massor av att återställa stationen och att det är tveksamt om den konstnärliga utsmyckningen kommer att kunna räddas. Niklas berättar att han själv har varit med om att måla på just den stationen flera gånger och att det aldrig varit något problem att rädda "utsmyckningen" förr. Genom det sätt som media framställer händelsen ges ett intryck av att klottrarna nu har ökat, att allt blir bara värre och att oersättliga värden nu skadas. På samma sätt presenterades nyheten i våras att Östermalmstorgs tunnelbanestation klottrats ner. Den stationen har också klottrats ner flera gånger förut enligt Niklas. Påståendet om att det kommer nya färger som kräver allt aggressivare rengöringsmedel avvisar han helt. Han menar att det är samma sprayer som alltid använts. Det är klart säger han, att det finns en sorts pennor som är förrädiska eftersom de samreagerar med borttagningsmedel, att de biter sig fast när man försöker tvätta bort dem. Men innan dess går de att torka av med vanligt vatten. Som exempel på massmedias lögnaktiga bevakning av graffiti-kulturen nämner Niklas också om att det stått i någon tidning att de som klottrar röker heroin för att kunna vara vakna hela natten. "Vem som helst som vet något om droger vet ju att man inte blir direkt pigg av heroin".

Ett annat exempel på lögnen som sprids helt utan grund, menar Niklas, är att graffiti skulle vara en inkörsport till narkotika och kriminalitet. Han umgås inte med några klottrare som använder narkotika eller är kriminella på annat sätt än genom den skadegörelse klottrarna utgör. Niklas menar att narkotika är mycket vanligt bland ungdomar idag och finns precis överallt och att det är varken mer eller mindre inom graffiti-världen. När det gäller kriminalitet menar han att det naturligtvis finns kriminella ungdomar som klottrar, men det finns det överallt. Det är inte fler kriminella i graffiti-världen än bland ungdomar i allmänhet. Niklas nämner vidare två undersökningar, som gjorts och betalats av SL, och som enligt honom var avsedda att visa att klotter är inkörsporten till droger och kriminalitet för ungdomar. När undersökningen inte gav önskat resultat la SL ner sitt engagemang i saken. Niklas återkommer flera gånger till att det är många olika människor som håller på och målar. Han beskriver graffiti-världen som en samling individualister som har just graffiti gemensam men i övrigt innehåller alla sorters människor.

Angående de tre unga män som misshandlade en man i 40-årsåldern i Blecktornsparken sommaren 2002 säger Niklas att det är en bisak i sammanhanget att de höll på att klottra när bråket uppstod. "Jag lovar, det händer varenda helg att några bli misshandlade men de får aldrig den publiciteten. Nu gjorde man världens grej av det bara för att det var klottrare." Niklas tycker att händelsen än en gång visar hur media vinklar informationen som det passar dem och utnyttjar tillfället att slå upp det som ännu en förstasidesnyhet, "...antagligen i syfte att blåsa liv i klotterdebatten. Dessutom, är det så sjukt att det inte framgår annat än på några rader att mannen hotat en av dem med kniv."

På frågan hur han ser på att det är olagligt att klottra och måla säger Niklas att han inte tror att det skulle försvinna eller ens minska om det blev möjligt att måla lagligt. Olagligheten är en del i utövandet. Han tror inte heller att man egentligen kan begränsa klottrarna med andra förebyggande åtgärder: "Det går inte att tvinga någon att sluta, man kan bara sluta om man själv vill". Senast Niklas klottrade var föregående dag. Han ser ingen anledning att sluta nu och tror inte att han kommer sluta på länge ännu. Han kan tänka sig att begränsa sig till att måla lagligt när han blir äldre. Kanske det kommer en dag när han känner att han måste få mer ordning på livet och inte tycker han kan utsätta sig för risken att åka fast. Men han kommer aldrig sluta måla lagligt, säger han.

Falek security's speciella väktare som jobbar med just bevakning av tunnelbanan beskriver Niklas som killar som också ingår i graffitikulturen, fast på andra sidan. Som om den status det innebär att vara en känd graffitiutövare även ger status åt de väktare och poliser som arbetar speciellt riktat mot klotter. Väktarna och polisen är i någon mening mer insatta i graffiti världen än andra människor, den värld som av Niklas beskrivs som "...så slutna, omöjlig att förstå för någon som inte varit i den". Niklas tycker att väktarna "springer omkring och är så jävla coola" och berättar vidare om att de kan vara onödigt tuffa när de griper någon. Då kan man få "...en förbjuden 'teleskop-batong' i ryggen". Nästa gång man möter någon av dem kan de säga "tjenare, fan, snygg grej du gjorde där och där". De har lagen och samhället på sin sida men är egentligen lika beroende av graffiti världen som de som målar.

Filip, Anton, Sigge och Robban – två aktiva och två som slutat

Filip, Anton, Sigge och Robban intervjuas på en fritidsgård. Kontakten med dem etablerades genom personal på fritidsgården, vilken de brukar besöka. Pojkarna insisterade på att intervjuas i grupp.

Filip och Anton, båda 14 år, började klottra när de var ungefär tio år. Sigge, 16 år, började ungefär vid samma tidpunkt, när han var omkring 12 år. Alla tre bor i samma stadsdel och kände varandra redan innan de började klottra genom att de delade intresset för att åka skateboard. De berättar hur de klottrade första gången på skate-rampen i bostadsområdet. "När man typ åker skateboard träffar man några polare och så hade man några whiteboardpennor från skolan i fickan och så bombade man typ rampen. Så tyckte man det var kul och så fortsatte man". De var ett gäng som gjorde det tillsammans och de beskriver det som något häftigt som gav mersmak. "Det var kul, lite busigt". När de väl börjat fortsatte de att klottra på rampen och på tunnelbanestationerna i närområdet. Efter ungefär tre veckor började de "småmåla lite", det vill säga försökte göra mer avancerade taggar med sprayfärg istället för spritpenna.

För Robban, 16 år, började klotterperioden när han var nio år. Han bodde då i en annan del av staden och har aldrig klottrat tillsammans med Filip, Anton och Sigge. Han började åka skateboard när han var nio år och lärde då känna nya kompisar som klottrade. De höll ihop i gäng som var ute och åkte skateboard och klottrade i området kring pendeltågstationen och på tåget. När Robban beskriver hur det började berättar han att nästan alla hans kompisar klottrade, "Man var med kompisar och alla, nej, inte alla men de flesta klottrade. Man var ung och dum". Också Robban började snart försöka göra mer avancerade taggar, målningar, men säger att det tog ett tag innan de blev bra.

Anton, Filip och Sigge berättar hur de klottrade och målade i stort sett varje dag när de väl hade börjat. "Det var det enda vi gjorde, inte gå till skolan, ut och bomba istället...det var väl så att vi gick till skolan, möttes när man slutade, åkte in till Bokia och rackade pennor, sedan gick man till Claes Olsson och rackade burkar. Så var man ute och körde, hem och kaka, ut igen, typ hem och sova". De beskriver känslan när de klottrar och målar som att det är kul, roligt, skönt, att man blir stolt om man målat på något svårt ställe eller om det blivit snyggt och att man känner sig nöjd med sig själv, att man gjort något bra. Med svårt ställe menas att det är lätt att bli fasttagen av väktare eller andra. Tunnelbanestationer i innerstaden är till exempel svårare än förortsstationer. "Har du målat en innerstadsstation så blir du stolt när du gjort det". De beskriver också att det är spännande, man får en adrenalinkick, särskilt "...när man får jagen". Spänningen är en viktig del i utövandet; vore graffiti lagligt "...är det ingen utmaning längre".

Robban klottrade inte fullt så intensivt, utan mer då och då. Den varade under ett par års tid. I samband med att han flyttade till en annan stadsdel förlorade han den dagliga kontakten med kompisarna, "...så då blev det ju inte att man höll på". Robban har nu slutat helt att klottra och beskriver det som att "...man växer ifrån det på något sätt, jag klottrade när jag var så pass ung. Sen fick jag andra intressen som typ, ja, skateboard och så där. Jag håller på med andra aktiviteter nu".

Anton och Filip är fortfarande aktiva och klottrar lika mycket nu som när de började. De berättar däremot att de delvis har ändrat strategi kring målandet. De säger att de slutat stjäla färg eftersom det är en onödig risk. Istället händer det att de stjälar andra saker som de sedan säljer för att få pengar, till exempel cd-skivor och spel. De avstår även delvis från att köpa exempelvis kläder för att istället använda pengarna till att köpa färg.

Numer gör de mer målningar och inte så mycket tags. De menar dels att är lättare att åka fast när de "taggar", dels att det är mer förberedelser när de ska göra en målning och att det blir snyggare. De känner sig mer stolta när de lyckats med en snygg målning än om de "...bara går runt och försöker få upp så många (tags) som möjligt". Om "taggarnas" innebörd säger de att det är olika. En del har en tag som betyder något, andra har bara bokstäver "...som de tycker är sköna att köra". De tillhör båda två ett och samma crew, ett gäng kompisar som samlar sig kring ett crewnamn. Ibland är de ute tillsammans med delar av gänget, ibland är de ute själva. Om de går ut själva och "bombar" så "bombar" de både för sig själv och för sitt crew, de skriver både sin egna tag och sin crews. Men de behöver inte vara tillsammans med någon för att måla. "Fast man går inte direkt och målar en station typ ensam... fast det finns ju vissa som gör det, det har ju hänt men, det är ju inte något man typ brukar göra".

Helst vill de måla på tunnelbanetåg och tunnelbanestationer. På frågan om det är skillnad att klottra på tunnelbanestationer eller ett bostadshus svarade de: "Stationer är alltid ballare att köra, stationer och tåg är det man helst vill måla", eftersom det som syns mest och också är svårast. Har de gjort en bra målning på en tunnelbanestation eller ett tåg ökar också möjligheterna att få in en bild av målningen på Internet eller i någon tidning. Det finns speciella graffiti-tidningar men också vanliga dagstidningar eller lokaltidningen. Lättast är det att komma med på någon av de graffiti-sajter som finns på Internet. "Dom flesta som målat station har kommit med". Sigge, Anton och Filip har alla tagit egna foton av målningar de gjort, foton de sparar för att det är kul att se vad man gjort, men "...det är mycket man inte får på bild också, till exempel tåg".

På frågan vad som skulle kunna få dem att sluta svarar Anton och Filip spontant att det inte går att sluta, att det blir som ett beroende att klottra och måla. Sigge berättar däremot att han har slutat klottra ganska nyligen. Det som fick honom att sluta var att han inte ville åka fast för polisen fler gånger. Sigge har åkt fast vid ett flertal tillfällen och varit på en rättegång. Nu väntar han på ytterligare en rättegång. Han har dömts för skadegörelse och fått bötesstraff. Det händer att han saknar spänningen och gemenskapen. Han har också tappat kontakten med kompisar som han bara haft graffiti gemensamt med: "Man träffar dem inte lika mycket om man slutar". Sigge har varit ute och målat lagligt en gång sedan han slutade. "Måla kan man ju inte sluta med så, det är bara att jag inte tänker måla olagligt."

Filip och Anton återkommer flera gånger till att det är svårt att sluta klottra och att det inte är många som lägger av. Även Sigge menar att det inte är många som klarar av det. De känner själva två, tre stycken som slutat. Robban säger att han vuxit ifrån klottrandet, men de andra betonar att de känner till flera som är betydligt äldre än Robban som fortfarande håller på med graffiti. Om man fortsätter eller inte beror på hur mycket man målat och klottrat och hur duktig man är. Filip och Anton menar att eftersom Robban bara klottrat under en kortare period och

inte så intensivt, "...bara lekt typ", är det inte svårt att sluta. Målar man däremot ofta "...det blir ju ett beroende...man kan inte...en del går ut själva mitt i natten och målar och sådant".

Pojkarnas föräldrar känner till att de klottrar, alternativt har klottrat. Sigges, Filips och Antons föräldrar har fått reda på det som en följd av att de tagits av polisen. Robban har aldrig åkt fast. Hans föräldrar kom istället på att han klottrade när han kom hem med kläderna fulla med färg. Han har heller aldrig haft kontakt med socialtjänsten, vilket de tre andra har haft. Alla föräldrarna har sagt ifrån att de ogillar att de klottrar och har försökt få dem att sluta. Anton säger att "Det är väl jobbigt att göra föräldrarna ledsna, tycker i alla fall jag". Filip och Sigge håller med: "...har varit för mycket bråk, det vill man slippa". Några av dem har lovat föräldrarna att de har slutat klottra. "Jag torskade en gång och jag sa 'jamen nu har jag lagt av'. Fast jag antar att de undrar när man kommer hem med en färgpåse. Den försöker man ju inte visa". Samtidigt säger de att det inte är mycket föräldrarna kan göra för att hindra dem att sticka ut och klottra "...när man åkta fast tar man det lugnt i två veckor, sedan...".

Ibland har polisen kört hem dem när de åkt fast. Polisen har då haft ett kort samtal med föräldrarna. Det samtalet är det ingen av dem som säger sig ha lyssnat på: "Jag brukar gå in på mitt rum, lägga mig och sova", "ja, din son klottrar blablabla, jag vet inte riktigt, jag lyssnar inte typ". I andra fall har polisen inte haft tid att ta med dem till polisstationen för att skriva anmälan. Då ringer de antingen hem eller tar legitimationen och sedan får man gå. "Det beror ju på, är man under 15 år brukar det bli polisförhör, eventuellt möte med soc. Det har det i alla fall blivit för mig. Sedan avskrivs det, det blir inget mer om man inte förstört för mycket, då får man böter". Kontakten med socialtjänsten beskrivs på liknande sätt. Där säger de "jag tycker du ska satsa på någon sport, satsa på skolan". Det blir något samtal eller två och sedan avskrivs det, förutsatt att det inte finns andra skäl till kontakten med socialtjänsten.

Sigge som varit på rättegång vid ett tillfälle, säger att det var tråkigt. De böter han fått har han fått betala med pengar som hans föräldrar tidigare sparat åt honom. Filip, som också dömts till böter, säger först att mamma och pappa betalat, men sedan att han betalat dem själv. Han poängterar att man inte får så mycket böter när man är under 15 år. Själv har han dömts till cirka 500 kronor vid vardera två tillfällena. Sigge har dömts till bötesbelopp på 7 000 kronor.

När det gäller den man som sommaren 2002 blev nedslagen av tre yngre män som klottrade i en park på Södermalm menar Filip, Anton, Sigge och Robban att händelsen inte direkt hade med graffiti att göra. "Det finns ju folk som håller på och slår ner folk överallt liksom" samtidigt tycker de att mannen som blev nedslagen i någon mån fick skylla sig själv eftersom han drog kniv, "Det var typ tre pers, och det var XXX [namn], han är typ 2.12 lång, man tar ju inte fram en kniv mot nån snubbe som är så stor. Det har inte med graffitin att göra, om det finns några galningar".

Massmedias beskrivning av klotter och graffitiutövare kallar de propaganda för att smutskasta graffiti. Själva känner de inte igen sig i bilden av att de skulle ingå i en subkultur vid sidan av resten av samhället. Inte heller att det skulle finnas någon speciell gemenskap med andra som klottrar utöver dem som de själva känner personligen.

Det olagliga med att klottra beskriver alla som en central del av graffitin. När de började klottra uppfattade de det hela som spännande och "lite busigt". Om sitt målände idag säger de sig "skita fullständigt" i att det är olagligt. Det är tvärtom att det är olagligt som gör det spännande och kul. Vore det tillåtet skulle det inte vara kul längre. "Annars skulle jag inte göra det. Skulle dom inte bry sig om att man målar tror jag det skulle vara mycket mindre graffiti i Sverige. Då blir det ingen spänning, ingen utmaning längre". Alla håller med om att om det vore lagligt så skulle klottret minska, men de tror inte att det någonsin kommer bli lagligt. De tycker inte heller att det är något fel att måla på annan konstnärlig utsmyckning, som till exempel på Östermalmstorgs

tunnelbanestation. ”Det är synd att de fick bort färgen som det stod i Metro att de kanske inte skulle få bort. Det är ju snyggare om det är snygg graffiti på stationen än en ful betongklump med lite inristningar på”.

Det har hänt att Filip, Anton och Sigge målat lagligt. De har själva varit med och byggt ett tillåtet plank i stadsdelen där de målat ibland. Det har de framför allt använt till att träna på för att bli duktiga. ”Man blir säkrare, övning ger färdighet”. De har även sökt upp säkrare ställen, som de kallar ”fames”, där de kan få måla relativt ostört även fast det är otillåtet.

Anton och Filip, som fortfarande är aktiva, tror inte att de kommer att sluta med graffiti i framtiden. Istället skojar de och säger att de ska ”...lära mina barn allt, jag ska sponsra dom, lära dom hur man snor”. Sigge menar att han inte kan säga så mycket om hans barn skulle börja klottra: ”Man kanske tänker att det var onödigt att man gjorde det men liksom...vad kan jag säga? Jag kan bara säga att dom ska sluta, men jag har varit lika dålig själv”.

David och Oskar – med konstnärliga ambitioner

Intervjun med David och Oskar, båda 18 år, genomförs på ett kafé. Kontakten förmedlades genom en socialsekreterare som David hade kontakt med. Han hade nyligen polisanmälts för skadegörelse på grund av klotter och socialsekreteraren uppmanade honom att ringa. David tog på eget initiativ med sig sin kamrat Oskar, som han brukar måla graffiti tillsammans med.

Både David och Oskar började klottra när de var ungefär 14 år. För David började det genom att han umgicks med kompisar som klottrade och målade graffiti. Oskar började när han sett en film som hette Style Wars, som handlade om breakdance och graffiti. Det var den filmen som gjorde att Oskar började klottra. ”Jag blev så jätteinspirerad att börja måla så det var väl då jag började, Jag tänkte så här, det är cool liksom, att gå ut och skriva sitt namn liksom, jag tycker det är skönt”. Från början handlade det framför allt om att skriva sitt namn på så många ställen som möjligt. David berättar att det delvis fanns praktiska skäl att han inte gjorde målningar från början: ”I början hade jag inte pengar, jag kunde inte måla, så var det liksom att man hittade någon halvfull burk på något varv eller någonstans, så tar man den och så går man ut och klottrar”.

Efter ett par månader hade de blivit mer hemma i graffiti världen och började göra målningar utöver taggandet, ”...så börjar man köpa egna burkar och gå ut och måla istället. Det börjar inte med att man går ut direkt, man sitter ju hemma och skissar lite först...det drar igång rätt fort alltså, om du väl kommer in i det så vill du avancera. Det är ju så jävla roligt”. De var ett gäng, ett crew, som var ute tillsammans. Kompisar som de till stor del lärt känna genom graffiti och som inte alltid kom från samma stadsdel som de själva. Ju fler målningar de gjorde desto mer började de identifiera sig som graffitimålare. ”Man kände sig mer som en målare när man såg mer och mer av grejerna man gjort”. Redan från början ingick klotret och graffiti som en del av en hel kultur. ”När man var liten var det ballt med hiphop och det hör liksom till hiphopkulturen på så sätt att, ja man såg till exempel i musikvideos och sådant att det var graffiti i bakgrunden, dom som stod där och rappade...det såg bara ballt ut”.

Oskar och David berättar att det finns alla möjliga olika människor som håller på med graffiti och klotter. ”Alltså, vi är ju alla möjliga sorters människor som gör det. Som nu har dom väl infört en ny så där jävla lag att dom som har huvtröjor och ryggsäck och baggybyxor, dom får man gå och visitera om man tror dom är klottrare. Det är ju inte bara såna människor som går runt och klottrar. Det finns punkare som klottrar, det finns hiphopare, ravare, det är inte bara en slags människa som går omkring och klottrar”. Det kan också vara skillnad på vilken typ av

graffiti man sysslar med: ”Det är dom som är ute och målar, gör något snyggt, sedan är det dom som är ute och bombar och målar, det är lite olika. Sedan finns det ju dom som bara är ute efter att förstöra”. Själva känner de inte någon som bara är ute efter att förstöra. De flesta de umgås med som målar tycker att det roliga är att göra snygga målningar. ”Det är det att man tänker sig att man är ju en konstnär på något sätt.”

David gör skillnad på att klottra, och menar då att gå omkring och skriva sin tagg på så många ställen som möjligt, och att måla som innebär att man gör en mer arbetad graffitimålning. Han tycker att det är två helt olika saker, och även om det hör till graffitikulturen att klottra så tycker han att det roligaste är att måla: ”Skriva sina tags på väggarna och sådär, det hör ju till på ett sätt. Det är ett sätt att synas, det är kul att se sina egna taggar, men det roligaste är ju att måla, göra något snyggt på en vägg. Man skulle kunna klara sig utan [att klottra] om man kunde få måla istället”. Trots att det roligaste är att måla händer det att både David och Oskar klottrar. När man klottrar handlar det mycket om att bli sedd av så många som möjligt. De kan hålla med om att det inte är särskilt snyggt med klotter, men tycker ändå att det hör till graffitikulturen. Bland annat är det kul att sitt namn, taggen, blir sedd av många människor när man klottrar på elskåp, bänkar, i tunnelbanan, på räcken och så vidare. Men det handlar också om att visa upp sig inför andra klottrare. ”Då kollar dom, vad fan är det för jävel som gjort det där och så kommer dom ihåg”. David säger att han framför allt klottrar i sitt bostadsområde ”...bara för att visa var jag bor någonstans i princip”.

Ibland kan målningen ha ett budskap. Oskar tar som exempel en målning som han har en fotografi på hemma. I ena kanten av en stor graffitimålning står det skrivet Drugworld - War. ”Det är alltså krig mot droger och jag menar att det är ett budskap...det finns mycket mer än bara att synas och att vara störst hela tiden, det finns mycket mer bakom”.

Både Davids och Oskars föräldrar känner till att de sysslar med graffiti. ”Först var det rätt OK, så länge jag inte torskade var det lugnt typ...Jag har alltid varit öppen och ärlig mot mina föräldrar, jag har inte gått och gömt kannor [dvs sprayflaskor] eller något sånt där. Dom har tyckt, javisst, så länge du inte torskade och får en massa böter. Nu har jag fått det, så nu tycker dom inte det är lika roligt längre”. David tror ändå att föräldrarna kommer fortsätta stå på hans sida, ”...även fast det kanske går lite snett ibland”. Oskars föräldrar tycker det är onödigt att han klottrar. ”Om man går ut med typ 20-30 kannor och ska göra en hel vägg, då säger dom så här 'jamen ta det lugnt bara'. Vad ska dom göra?”.

Kostnaderna för att måla bekymrar inte David och Oskar. Ingen av dem tycker att det är särskilt svårt att avstå från andra saker för att få råd med graffiti. De använder sitt studiebidrag, intjänade pengar från extrajobb eller skatteåterbäring. ”Jag har aldrig gjort något brottsligt för att få tag på burkar, jag har aldrig gjort något sådant över huvud taget”, säger David. Han betonar också att de böter han kommer att få inte hindrar honom från att fortsätta måla graffiti. ”Jag har inte fått mina böter än så jag vet inte hur mycket dom ligger på, men dom kommer ju bli betalda, det är bara en skitsak. Böter hindrar en inte från att gå ut och måla, aldrig. Det känns bara i fickan”.

David har åkt fast för polisen en gång tidigare, när han klottrade i tunnelbanan. Den gången tyckte han att det var pinsamt att åka fast: ”Jävligt pinsamt eftersom jag var arton. Det är lite sådär barnsligt kan man tycka, med själva klottret bara”. Den senaste gången han åkte fast tyckte han däremot inte att det kändes pinsamt. Då höll han och två kamrater på att måla en gångtunnel. Tunneln ligger lite avlägset i utkanten av ett bostadsområde. Enligt David och Oskar är det inte många som går den vägen. ”Folk går förbi där och säger 'fan vad fint ni gör'. Det var typ fem pers som gick förbi och sedan var det en av dem som ringde. Det tycker jag är lite halvkingigt alltså”. Att åka fast för att man gör en snygg målning i en trist gångtunnel tycker

inte David är pinsamt. Det kan han stå för. Att däremot åka fast för att han klottrat sin tagg överallt är lite pinsamt.

David talar med mycket starkt engagemang om att de som sysslar med graffiti ska ges möjlighet att göra det på lagliga väggar. Han återkommer till det vid flera tillfällen. Han menar att efter en övergångsperiod skulle klottret minska väsentligt om det fanns lagliga väggar att måla på. Han är övertygad om att de flesta som målar hellre skulle avstå från att klottra olagligt för att slippa polisanmälningar och böter. Han får under intervjun en rad idéer om hur konflikten mellan att vilja måla graffiti och att det är olagligt kan lösas. Han förslår till exempel att det skulle finnas lagliga väggar vid varje station, så att de som målar för att synas av många, också har en chans att göra det. Ett annat förslag är att använda de pengar man annars lägger ner på att sanera klotter på att ha ett stort hus där man kan få måla graffiti. Det skulle finnas personal som jobbar där som bland annat håller reda på när en målning har funnits uppe så länge så att den kan målas över. Han ger ett annat exempel från Umeå där man, enligt honom, ska ha fattat ett generellt beslut om att man får måla graffiti på väggarna i gångtunnlar. Det tycker han är ett bra sätt att göra det möjligt att syssla med det som många tycker är roligt och som samtidigt är till glädje för andra eftersom graffiti är snyggt. ”Jag tror att det är många som tycker att det blir snyggare om någon gör en snygg målning med färger och så. Det är bra, bättre än att ha grå betongväggar överallt, skulle dom säga”. Oskar håller med men påpekar att det inte är alla som målar på det sättet som de gör. En del vill bomba sin tagg över stan och de kommer inte bry sig om några legala väggar.

Båda har haft kontakt med socialtjänsten men för båda har det huvudsakliga skälet till kontakten varit annat än graffiti. Endast i ett par samtal har det berörts att de klottrar.

David och Oskar tror inte det förekommer mer droger eller kriminalitet (bortsett från den skadegörelse som klottret innebär) inom graffiti världen än bland ungdomar i allmänhet. ”Det behöver inte var inkörsport till någonting. Bara för att klottrare blivit tagna med kannor och narkotika betyder inte det att alla gör det...min bild är att droger har dom fått tag på någon annanstans...det är två helt olika problem, om man nu säger att graffiti är ett problem”. Likaså tror de att grövre kriminalitet bland graffitiutövare saknar samband med graffiti, David och Oskar tror att desom är kriminella skulle ha varit det även om de aldrig kommit i kontakt med graffiti. Den man som misshandlades svårt av tre klottrare på Södermalm sommaren 2002 tycker de delvis var mannens eget fel. ”Det var ju han som började jidra med dom först, han svor åt dom, sa jävla horungar, sluta klottra, det är jag som betalar”. David tycker att klottrarna skulle ha gått därifrån, oavsett vad mannen sade. ”Det är klart det var onödigt, men det får ju stå för dom liksom. Om en viss procent av alla som målar eller klottrar är mer eller mindre kriminella eller knäppa i huvudet så betyder det inte att alla är det”. De tycker också att media påverkar bilden av klottrare, till exempel genom att det inte framgått tydligt att de tre unga männen var berusade vid misshandeln. ”Dom var packade så...folk gör en jävla massa dumma grejer när dom är fulla. Om man går ut nu idag till exempel så kommer du garanterat att se ett slagsmål på krogen”.

Varken David eller Oskar betonar spänningen i att måla olaglig graffiti och klotter. De säger sig inte heller höra till dem som ”...sitter och vaktar i tre dagar innan och kollar. Civilvaktare, man ser ju liksom hur dom ser ut, det är inte så många som är i 30-35 årsåldern som går omkring i baggy pants och liksom glider runt och spelar tuffa”. De beskriver snarare att det roliga är själva hantverket att först skissa och planera en målning och sedan att få målningen att motsvara det man tänkt sig: ”Det är roligt alltså att få en målning att se riktigt bra ut eller att få den att se riktigt vrickad ut eller vad som helst, skruvad. Det är intressant liksom att se vad man kan åstadkomma, en ny stil, nya grejer, göra en ny character...det är bara roligt att måla, det är kul att spraya, det blir fint”. Det har hänt att de målat på så kallade fames, platser där man kan måla utan att någon bryr sig så mycket om det. Bland annat har de hållit till i ett tomt industrihus. De

har haft funderingar på att åka till andra städer där det finns möjligheter att måla lagligt, men inte kommit iväg.

David har svårt att föreställa sig att han någon gång kommer att sluta måla olagligt så länge det inte finns möjligheter att måla lagligt. ”Det går inte faktiskt. I princip blir det som en drog. Det är skitsvärt att lägga av...när du väl sitter och skissar hemma, eller du bara sitter och ritar, och så blir det någonting. Sedan blir man jävligt sugen på att langa upp det någonstans och jag tror inte att det går att få folk att sluta förrän dom bestämmer sig för det själva”.

Sammanfattning

Undersökningen bygger på intervjuer med sju ungdomar som klottrar eller tidigare har klottrat. Det främsta syftet med intervjuerna är att fördjupa resultaten av den empiriska beskrivningen och forskningsgenomgången i de tidigare delarna av rapporten samt att öka kunskapen om hur klottrarna själva ser på klotter och graffiti. Intervjuerna fokuserar på varför ungdomar börjar klottra, vad som håller dem kvar och vad som skulle kunna få dem att sluta. Undersökningen kan även ses som en grund för uppslag till fortsatt kunskapssökande.

Fem av ungdomarna var aktiva klottrare vid intervjutillfället, en hade helt nyligen slutat och en av dem hade sedan lång tid slutat klottra. Ett viktigt motiv för ungdomarna att delta i undersökningen var att få möjlighet att korrigera den enligt deras mening felaktiga bild som ges i media. Undersökningens omfattning med endast sju intervjuade gör att resultaten inte är generaliserbara. Med det låga antalet kan de inte heller anses representativa för den heterogena grupp som klottrarna utgör.

I huvudsak bekräftar intervjuerna resultat från tidigare forskning. I några avseenden framkommer dock nya aspekter av klotter och olaglig graffiti.

Klotter och graffiti. Det finns en uppfattning att klotter (att skriva sin tagg på så många ställen som möjligt) och graffitimålningar (större, mer avancerade målningar) utgör två skilda fenomen. Tidigare forskning har dock visat att även om de båda formerna har olika status är de lika centrala inom graffitikulturen och utövas parallellt. Forskningen visar också att det är vanligt att man börjar med klotter och går vidare till målningar längre fram. Dessa förhållanden bekräftas också i intervjuerna. Samtliga av de intervjuade ungdomarna har både klottrat och målat graffiti. Även ungdomarna själva gör åtskillnad mellan klotter och målningar som två olika, men lika vitala, former inom graffitikulturen. De har börjat sin graffitibana med klotter, och senare gjort sina första målningar. Därefter har de utvecklat sitt graffitikunnande samtidigt som de hela tiden fortsatt skriva taggar. Bara en av de fem som fortfarande är aktiv klottrare anser sig kunna avstå från klottrandet om det fanns möjlighet till att måla legal graffiti.

Graffitins attraktionskraft. Tidigare forskning har visat på tre centrala motiv när ungdomar tilltalas av graffitikulturen; konstnärligt intresse, spänning och uppmärksamhet. I intervjuerna bekräftas de tre motiven. Det är således dessa tre motiv som kännetecknar klottrare och graffitimålare snarare än en viss social bakgrund. Ungdomar som klottrar och målar graffiti utgör enligt forskningen en heterogen grupp. De kommer från olika samhällsklasser och nationaliteter. De intervjuade understryker att det yttre inte avslöjar vem som är graffitimålare och vem som inte är det. De framhåller också det positiva i att graffitikulturen rymmer människor med individuella stilar och att alla ”får vara med”.

Det konstnärliga intresset beskrivs i intervjuerna bland annat som tillfredställelsen i att ha lyckats med en målning, med själva hantverket, att handskas med färger och uttryck så det blir som

de tänkt sig. Flera av dem betonar hur svårt det är att göra bra graffitimålningar; att det krävs övning för att lära. De intervjuade ungdomarna var alla stolta över sitt kunnande. Gemensamt för dem är också att de sitter hemma och skissar. De planerar och arbetar igenom en idé till en större målning eller bara sitter och ritar som avkoppling. Flera av dem säger att de aldrig kommer sluta rita och skissa, även om de skulle sluta måla olagligt i en framtid. Själva skapandet har blivit en viktig ingrediens i deras liv. I intervjuerna framträder på samma sätt också en längtan efter att ”länga upp det någonstans”, att få göra sin skiss till verklighet så som den är tänkt.

Spänningsmomentet beskrivs som kicken att ”klara sig” när de gjort en målning eller klottrat ner en tunnelbanestation, att ha undkommit eller lyckats undvika att bli upptäckt och tagen av polis eller väktare. Graffitimåleriet kräver mer övning och kunnande för att det ska bli bra än klottrandet av taggar. Det kräver också mer av förberedelser och planering. Likaså kan platsen de målar eller klottrar på innebära en utmaning. Att måla på klätterställningen i bostadsområdets lekpark är inte samma sak som att måla på en tunnelbanestation. Att måla på elskåpen kring tunnelbanestationen i ens eget bostadsområde är inte förenat med samma risker som att måla på en tunnelbanestation i innerstaden. Ju svårare ställe de målar på desto mer kunskap behövs för att inte bli upptäckt. I flera av beskrivningarna framtonar något som kan liknas vid en slags katt- och råttalek. Graffitiutövarna spanar på klotterväktare och poliser som arbetar mot klotter, vilka de är, hur de ser ut, var de patrullerar och sprider väktarbilarnas registreringsnummer till varandra. De planerar inte bara själva målningen utan också hur genomförandet ska ske.

Att få uppmärksamhet förefaller i första hand handla om uppmärksamhet från andra som målar klottrar och målar olaglig graffiti. Flera av ungdomarna beskriver i intervjuerna graffitikulturen som en mer eller mindre sluten värld som är svår att tränga in i för en utomstående. Där finns en gemensam uppsättning koder för hur och var man målar eller klottrar och en egen terminologi. I den mån det finns ett sökande efter framgång eller makt verkar det huvudsakligen präglas av en önskan vara känd och erkänd som framgångsrik. Det handlar om att synas, och helst på platser där många människor rör sig. Alla intervjuade beskriver hur nöjda och stolta de känt sig när de lyckats bra med en målning, framför allt om de lyckats måla på en riktigt svåråtkomlig plats där målningen samtidigt blir sedd av många människor. Det är dock inte allmänhetens uppmärksamhet som de söker utan att andra graffitiutövare ska uppmärksamma dem. Därför fyller graffititidningar och internetsidor med foton av graffitimålningar en viktig funktion. Genom att bli publicerad på Internet eller i en tidning ges möjlighet att visa upp vad de åstadkommit för en större publik. På så sätt får man chansen att sprida sitt ”namn”, sin tagg, och kanske namnet på det crew man tillhör. Uppmärksamhet från andra klottrare/graffitimålare gäller i kanske ännu högre utsträckning för klotter. Klotter handlar inte i första hand om att göra snygga tags utan om att göra många. Ett par av de intervjuade tyckte inte själva att det var snyggt med en nerklottrad tunnelbanestation. Ändå klottrar alla de intervjuade parallellt med att de målar graffiti. För den oinvidde ter sig taggen många gånger obegriplig och ibland nästan oläslig. Ibland består den av ett ord som kan sägas symbolisera något, en signatur som kan berätta något om innehavaren. Men andra gånger består den bara av en bokstavskombination som utan sitt sammanhang förlorar betydelse; för den oinvidde betyder det ingenting. En av intervjupersonerna säger att han framför allt klottrar i sitt bostadsområde, för att visa andra att det är där han hör hemma. En annan beskriver att poängen med att klottra sin tagg på så många och så iögonfallande ställen som möjligt är att andra klottrare skall se hans tagg och komma ihåg den. Kanske kommer de mötas någon dag och då är de i någon bemärkelse bekanta med varandra redan.

Att börja och sluta klottra. Intervjuerna bekräftar tidigare forskning som visar att de flesta som klottrar är mellan tolv och 20 år, att de flesta tycks börja klottra tillsammans med kamrater och ofta känner någon eller några som redan är aktiva klottrare. Fem av de sju ungdomarna har börjat sin klotterbana tidigt, i tio- till tolvårsåldern. Flera av dem använder ordet ”busig” när de ska beskriva de första gångerna de klottrade. De berättar att det är något som man gör tillsam-

mans med kompisar, att man vill hävda sig och utmana varandra på pojkars vis. Alla de som börjat när de var så unga benämner klottret som i någon mening "oskyldigt" i början, det vill säga att man inte hade någon formulerad avsikt med klottret, de tyckte det var kul bara. Två av ungdomarna började i 14-årsåldern. I deras berättelse finns redan från början en beskrivning av klottret som en del i ett större sammanhang. De hade redan från början kontakt med kamrater som målade graffiti också, inte bara klottrade. En av dem hade sett en film om hiphop, breakdance och graffiti som inspirerade honom.

Även för de som började som barn verkar det som om det händer något med klottret och graffitiutövandet när de kom i yngre tonåren. Då började de måla graffiti på allvar och kom i allt högre utsträckning att identifiera sig som graffiti målare, även om alla fortsatt klottra parallellt. En av de intervjuade slutade helt att klottra i 12-årsåldern. Han flyttade och kom därför ifrån de gamla kompisarna, men beskriver det också som att han växte ifrån klottret och fick andra intressen.

För sex av sju ungdomar är klotter och graffiti fortfarande en viktig del av deras liv och identitet. De vittnar om att det är svårt att sluta att klottra och måla graffiti. I samtliga intervjuer förekommer beskrivningar av att klottrandet och målandet blir som en drog, att det finns ett sug efter att måla som är svårt att motstå.

Lagliga klotterplank. Fem av de sju ungdomarna framhåller spänningen i att måla graffiti/klottra som en mycket viktig del i utövandet. De menar att det olagliga gör det spännande och roligt. Även annan forskning har visat att spänningen att göra något otillåtet och risken att bli upptäckt är en viktig komponent inom graffiti-kulturen. En av de intervjuade beskriver att han får en adrenalinkick, särskilt om han blir upptäckt och jagad. Andra beskriver upprymdheten över att ha lyckats måla på en plats där risken för upptäckt är stor. I berättelserna framkommer också att det enligt ungdomarna finns mer eller mindre olagliga ställen. Målar man på ett så kallade fame (ett ställe där det är olagligt att måla men som ligger så avskilt att "ingen bryr sig") är det "mindre olagligt". Målar man däremot på en innerstadsstation där det krävs omfattande förarbete, planering och kanske att man bryter sig in är det "mer olagligt".

Trots att lagliga klotterplank och andra möjligheter till legal graffiti provats i flera svenska kommuner har försöken inte utvärderats. Det går därför inte att med säkerhet säga något om effekterna av dem. I intervjuundersökningen bekräftas dock argumenten mot lagliga klotterplank, dvs att klotterplanken dels tjänar som utbildningsplats för illegalt klotter och graffiti samt att de "drar till sig" klotter på icke legala platser runt omkring. Fem av de sju intervjuade ungdomarna tror inte att lagliga väggar skulle förhindra klottret eller ens minska det. Av de två ungdomarna som ändå tycker att det vore bra med lagliga väggar är det egentligen bara en som verkligen verkar vara beredd att helt avstå från att olaglig graffiti om det fanns lagliga klotterplank.

Klottrare, kriminalitet och droger. Alla de intervjuade ungdomarna menar att klottrare inte är mer kriminella eller oftare använder droger än ungdomar i allmänhet. Den kriminalitet som de själva har sysslat med, förutom själva skadegörelsen som klottret utgör, handlar framför allt om snatteri av färg och pennor samt snatteri av andra varor som efter försäljning kan finansiera färgkostnader. Deras utsagor står med andra ord i skarp kontrast till tidigare forskning och till resultaten från den senaste drogvaneinventeringen i Stockholm som visar att ungdomar som sysslar med klotter och olaglig graffiti är klart överrepresenterade i kriminalitet och droganvändande. En förklaring till skillnaden är att de sju intervjuade ungdomarna inte är representativa för klottrande ungdomar i allmänhet, att de och deras kamrater är mindre brottsligt belastade än klottrare i gemen. En annan förklaring är att bedömningen av vad som är normalt och onormalt i allmänhet utgår från ungdomarnas kamratkrets. Om de i allmänhet umgås med mer kriminellt belastade kamrater framstår inte heller deras egen kriminalitet som onormal.

Föräldrars betydelse. Gemensamt för alla de intervjuade är att föräldrarna känner till att deras barn klottrar och målar graffiti. Det är ett ämne som inte tidigare berörts i svensk forskning. De tre äldre ungdomarna (18-19 år) beskriver föräldrarnas inställning som att de känner till och accepterar vad deras söner sysslar med, men ogillar att de utsätter sig för risken att bli polisanmäld. Ungdomarna framhåller att de har en öppen relation till föräldrarna och att de inte försöker dölja att de målar. I den mån de dömts till böter har de dock fått betala dessa med egna pengar. De yngre ungdomarna beskriver sina föräldrar som mer negativa till att de målar och klottrar. Föräldrarna har sagt ifrån och försökt få dem att sluta. Ungdomarna själva har också försökt ligga lågt när de åkt fast och/eller försökt dölja att de är ute och målar. De beskriver att det är jobbigt när det blir bråk med anledning av att de klottrat och att det är jobbigt att göra ens föräldrar ledsna. För samtliga intervjuade och deras föräldrar förefaller en eventuell polisanmälan spela en central roll. I de yngres beskrivning är det polisanmälningarna som gjort föräldrarna uppmärksamma på att deras ungdomar klottrar. Enligt de tre äldre tycker deras föräldrar att det är OK att de klottrar och målar så länge du inte åker fast för polisen. Det skulle kunna tolkas som att en polisanmälan omdefinierar graffitiutövandet från en accepterad handling till ett brott. Det väcker frågor om föräldrars betydelse för ungdomarnas klottrande och målade. Har det uppmuntrat ungdomarna eller är deras acceptans ett tecken på en resignation över att de inte har lyckats hindra ett fortsatt klotter och olaglig graffiti? Viktigt är dock att hålla i minnet att det är ungdomarnas egen beskrivning av föräldrarnas inställning som beskrivs. Det är möjligt att föräldrarna skulle beskriva sin uppfattning på ett annat sätt.

FÖREBYGGANDE ARBETE MOT KLOTTER OCH OLAGLIG GRAFFITI

Knut Sundell, David Shannon, Cecilia Andréa Löfholm

Det är ingen större överdrift att påstå att det finns tydliga skiljelinjer i synen på klotter och graffiti – det finns de som vill förhindra det och de som bejakar det. I massmedia framställs de som klottrar och målar graffiti antingen som grova brottslingar eller som missförstådda konstnärer. De olika synsätten kan eventuellt förklaras av bristen på forskningsbaserad kunskap om klotter och graffiti. Det är i det perspektivet som denna FoU-rapport ska ses; som ett bidrag för att något öka kunskapen om klotter och graffiti.

Klotter och graffiti – konst eller brott?

Åsikterna om klotter och graffiti handlar inte i första hand om det ska vara helt kriminaliserat eller helt lagligt, utan istället om klotter och graffiti ska vara tillåtet på speciella platser, till exempel på så kallade lagliga klotterplank, medan det ska fortsätta att vara olagligt på andra platser. Knappast någon i ansvarig ställning skulle acceptera att exempelvis Stadshuset, Riksdagshuset eller Storkyrkan i gamla stan skulle klottras ner med ”tags” eller bemålas med graffiti.

Bland förespråkarna för en legalisering görs även ofta en skillnad mellan laglig graffiti och olagligt klotter. Det är en mycket tveksam åtskillnad som vare sig har stöd i tidigare forskning eller hos de sju klottrare som intervjuats i denna rapport. I stort sett alla som målar graffiti klottrar också ”tags” och bland de yngsta tycks klottrandet av ”tags” vara en förberedelse inför ett framtida graffiti-målning. David och Oskar, vars intervjuer presenterades i föregående kapitel, beskrev exempelvis, att de efter ett par månader med klotter började känna sig hemma i graffiti-världen och då började göra målningar. Samtidigt har samtliga intervjuade som börjat måla graffiti fortsatt att måla tags parallellt. Det är således inte realistiskt att tro att laglig graffiti skulle leda till att olagligt klotter ska försvinna.

Klottrare, kriminalitet och droger. Även om samtliga intervjuade förnekade att klottrare och graffiti-målare skulle vara mer kriminella än ungdomar i allmänhet så visar resultaten från årets drogvaneinventering motsatsen. De klottrande eleverna i grundskolans år 9 och gymnasiet år 2 var som grupp kraftigt överrepresenterade i alla typer av undersökta problembeteenden. Av eleverna i grundskolans år 9 som klottrat 11 gånger eller mer det senaste året hade exempelvis två av tre stulit under det senaste året, var tredje begått ett våldsbrott respektive gjort inbrott och var femte rånat. I jämförelse med ungdomar som aldrig klottrat det senaste året är dessa brottskategorier mellan sex och 20 gånger mer frekvent i klottrargruppen. Resultatet överensstämmer i allt väsentligt med Axnäs (2000) studie av ett representativt urval svenska ungdomar. Det kan noteras att Axnäs inte fann någon direkt skillnad mellan ungdomar som i huvudsak klottrat och de som i huvudsak målat graffiti; båda grupperna var ungefär lika överrepresenterade vad gäller brottslighet.

Drogvaneinventeringen visar också att klottrarna väsentligt oftare använder droger av olika slag. Exempelvis hade tre av fyra av eleverna i grundskolans år 9 som klottrat mer än tio gånger det senaste året varit berusade den senaste månaden, vilket kan jämföras med var tredje bland eleverna som inte klottrat. Var femte klottrare hade använt narkotika den senaste månaden medan endast två procent hade gjort det bland de drygt fyra tusen elever som inte klottrat någon gång. Dessa elevers årskonsumtion av ren alkohol var också dramatiskt högre; pojkarna hade druckit

mer än 17 liter ren alkohol det senaste året och flickorna närmare åtta liter medan den genomsnittliga konsumtionen bland de som aldrig klottrat var drygt tre respektive drygt två liter. Det innebär inte automatiskt att klotter skapar kriminalitet. Shannons (2001) resultat antyder att för en del klottrare/graffitimålare är klottrandet och målandet om en övergående period medan det för andra ingår som del i en mer bestående kriminell karriär. Det finns resultat som talar för att åtminstone en del söker sig till klotter och olaglig graffiti eftersom de har vad som ibland kallats för en "asocial personlighet"³². Det sista åskådliggörs av en överrepresentation bland klottrare/graffitimålare av ungdomar som debuterat tidigt med alkohol och annan brottslighet.

Sammanfattningsvis utgörs klottrare och graffitimålare i huvudsak av en utpräglad riskgrupp där normöverträdelser av olika slag är en slags samlande rubrik. Hittar man en elev i grundskolans år 9 eller gymnasiet år 2 som klottrar – oavsett om det är första gången eller om det skett tidigare – talar resultaten för att den ungdomen redan begått flera relativt allvarliga brott (ffa stölder men även inbrott, våldsbrott och rån), använder olika droger regelbundet (ffa alkohol men även narkotika och lösningsmedel) samt har en sämre skolanpassning (bl a i form av skolk och fusk).

Lagliga klotterväggar. Den kanske främsta symbolen för skillnaden i synen på klotter och graffiti är om samhället ska tillhandhålla så kallade lagliga väggar eller ej. Tanken med lagliga väggar är att de ger ett utrymme för de konstnärliga aspekterna av klotter och graffiti, men inom reglerade ramar. Motståndarna till lagliga klotterväggar menar att de dels sänder felaktiga signaler om det olagliga att klottra på andra platser samt att klotterväggarna fungerar som utbildningsplats för klotter och olaglig graffiti. Trots att lagliga klotterväggar provats i flera svenska kommuner verkar dess konsekvenser än så länge inte utvärderats på ett tillfredsställande sätt. Det går alltså inte att vare sig argumentera för eller emot legala klotterväggar med hänvisning till tidigare forskning.

Resultatet av denna studie talar inte för att lagliga väggar skulle fungera som metod för att minska klottret och den olagliga graffiti. Om man ska döma av de intervjuade klottrarna i denna rapport så tror inte de att legala klotterväggar skulle förhindra olagligt klotter och graffiti. Av de sju intervjuade var det endast en som trodde att lagliga väggar skulle lösa problemen med klotter och olaglig graffiti. Hans förslag med speciellt anställd personal som skulle hålla reda på hur länge målningar hade funnits och att därefter måla över dem så att nya målningar skulle kunna göras är dock knappast realistiskt.

Enligt Johnson (2001) finns det tre motiv för ungdomar att klottra och måla graffiti: konstnärligt intresse, att det är roligt/spännande samt att det ger uppmärksamhet. De sju intervjuade ungdomarna säger ungefär samma sak. Även om det konstnärliga intresset är nödvändigt för att fortsätta så tycks även de andra två kraven – spänning och uppmärksamhet – vara nog så viktiga. Spänningen kommer främst från att graffiti i huvudsak målas på förbjudna platser, men den kommer också till uttryck i att man kan få förhöjd status inom kulturen genom att skriva/måla på svåråtkomliga och farliga platser. Det är viktigt att förstå att klotter och graffiti inte endast handlar om konstnärliga kvaliteter.

Sammantaget talar vare sig denna studie eller tidigare forskning för att legala klotterväggar skulle minska olagligt klotter. Mycket talar istället för att klotterplank kan skapa ett bredare intresse bland unga, bland annat eftersom det fokuserar på uttrycksformen och skapar en samlingspunkt och en träningsplats för klottrande elever.

³² Tex Messina, Wish, & Nemers (1999).

Förebyggande arbete mot klotter

Om det olagliga klottret och graffiti ska motarbetas, hur ska det på bästa sätt ske? Som framgått av forskningsöversikten i kapitel 1 finns det i princip ingen forskningsbaserad kunskap om hur klotter och graffiti ska förebyggas, vare sig det gäller hur man bäst ska förhindra nyrekrytering av klottrande elever eller hur ”etablerade klottrare” ska motiveras att upphöra med att klottra.

Tidigare forskning om brottsförebyggande arbete ger dock en viss vägledning eftersom majoriteten av klottrarna är väsentligt mer asociala än vad ungdomar i dessa åldrar normalt är. Det som kännetecknar ett förhållandevis effektivt förebyggande arbete mot ungdomskriminalitet bör således också gälla mot klotter.

Motverka nyrekrytering. Idag finns en omfattande internationell och svensk forskning som ger en relativt samstämmig bild av hur brottsförebyggande arbete bör organiseras³³. Forskning- en visar att preventivt arbete har bäst möjligheter att lyckas när det:

1. har en genomtänkt teori som bygger på ett omfattande empirisk underlag
2. vänder sig till yngre barn snarare än till äldre
3. inriktas mot mindre allvarliga riskbeteenden och inte bara mot allvarliga
4. fokuserar på flera risk- och skyddsfaktorer samtidigt snarare än endast en eller några få
5. insatserna pågår minst ett år

Genomtänkt teori. Preventiva program som har en genomtänkt teori som baseras på en omfattande empiri har i utvärderingar visat sig lyckas bättre. En förklaring till att de programmen är mer framgångsrika är att de fokuserar på relevanta och konkreta mål (t ex utveckla ungas sociala förmågor snarare än att försöka påverka deras attityder). En tydlig teori gör även arbetet mindre påverkbart av nya trender som kommer och går.

Tidiga insatser. Tidigare forskning visar att preventivt arbete har bäst möjligheter att lyckas när det vänder sig till yngre barn snarare än till äldre. Av de intervjuade klottrarna hade fem av sju börjar klottra i 10- till 12-årsåldern. Ungdomar som begår allvarliga brott och som har ett avancerat drogbruk har ofta tidigt visat tecken på disciplinproblem i hemmet och skolan. Förskollärare och lärare beskriver ofta dessa ungdomar som okoncentrerade och bråkiga samt att de haft svårt att anpassa sig till förskolan eller skolan. Om dessa elever kan få tidigt stöd i sin situation kan man förhindra att eleven förlorar intresset för skolan och förlorar kamrater som fungera som ett positivt stöd, faktorer som kan förstärka en asocial karriär.

Fokus på mindre allvarliga problem. Det finns en omfattande empirisk forskning som visar att ungdomar med bristande social anpassning (t ex kriminalitet, drogbruk) långt tidigare visat sig ha bristande sociala förmågor, bristande förmåga att fatta rationella beslut, bristande empatisk förmåga samt dålig självkontroll. Preventionsprogram som tränat dessa förmågor hos barnen har visat sig vara effektiva när det gäller att minska risken för framtida allvarliga sociala problem som kriminalitet och ett avancerat drogbruk³⁴. Framgångsrik färdighetsträning bygger i allmänhet på social inlärningsteori där viktiga inslag är rollspel, modellering, feedback, förstärkning och hemövningar.

Flera parallella insatser. Preventivt arbete ger bättre effekt ju flera preventiva insatser som kan mobiliseras. Områden av vikt är hemmet, skolan, fritiden och närsamhället. Om alla eller flera av dessa områden fungerar förebyggande tillsammans minskar risken kraftigt för en asocial utveckling hos den enskilde ungdomen.

³³ Andreasson (2002); Ferrer-Wreder, Stattin, Lorente, Rubman & Adamson (in prep); Loeber & Farrington (1998); Tremblay & Craig (1995).

³⁴ Wilson & Lipsey (2000).

Familjen, och då främst föräldrarna, är en av de viktigaste skyddsfaktorerna när det gäller att ge barn och unga en god uppväxt också under tonåren. Till det hör att skapa en struktur för barnen, att lära ut färdigheter och att odla kunskap om vad barnen gör på egen hand. Det gäller att ständigt ha goda relationer, till exempel göra roliga saker tillsammans. Då kommer barnen också att berätta om sina aktiviteter utanför hemmet, vilket ger föräldrarna en möjlighet att intervjua och stödja när den unges riskbeteenden kan betraktas som "icke önskvärda". Intervjuerna med klottrarna visar att samtliga föräldrar kände till ungdomarnas klotter och att några om inte uppmuntrade klotret så näst intill. Niklas föräldrar uppmanade exempelvis honom att inte åka fast.

Alla barn går i skolan. Skolan erbjuder således en möjlighet att hjälpa barn om den fungerar bra. Den innebär också ett hot om den fungerar dåligt. Elever som vantrivs i skolan, som har inlärningsproblem och skolkar får oftare sociala problem när de blir äldre. Klottrarna i grundskolans år 9 och gymnasiet år 2 hade också sämre betyg än normalt, skolkade och fuskade oftare samt var oftare mobbade och mobbare. Områden som skolan kan arbeta med är underlätta för elever att lära sig, att använda tydliga normer (t ex mot mobbning) samt individuell färdighetsträning (t ex verbal konfliktlösning istället för fysisk).

Många ungdomar behöver hjälp att utveckla kunskap och färdigheter som ger dem möjlighet att umgås med andra och delta i aktiviteter. Exempel på detta är att bli aktiva i lokalsamhället, i lokala föreningar och klubbar. Forskning visar att ungdomar som deltar i organiserade aktiviteter är mindre aggressiva och antisociala än de som saknar organiserad fritidssysselsättning.

Långvariga insatser. Även om samhället satsar stora resurser på förebyggande arbete kan man ändå bara nå ungdomarna en begränsad tid. Bakgrunden till ungdomarnas problem har dessutom i allmänhet en lång förhistoria, där olämpliga föräldrarelationer, långvariga misslyckanden i skolan eller med kamraterna kan leda fram till en asocial karriär. Kortvariga insatser har därför knappast stora chanser att lyckas, framför allt eftersom det kan vara svårt att förhindra ett fortsatt inflytande av riskfaktorer.

Motivera etablerade klottrare att sluta klottra. Ungdomar som klottrar och målar graffiti utgör en heterogen grupp. De kommer från olika samhällsklasser och nationaliteter. De är bosatta i alla stadsdelar. Centrala moment för klottrare/graffitimålare tycks vara spänning, konstnärlig ambition samt sökande efter uppmärksamhet. Det ställs således stora krav på alternativa aktiviteter som kan locka klottrare om alla dessa aspekter ska tillgodoseas.

Flera av de intervjuade klottrarna beskrev det som svårt att sluta med klotter och olaglig graffiti. David beskrev det exempelvis som en drog, som ett sug att gå ut och måla. Det antyder att det är svårt att få "etablerade" klottrare och graffitimålare att sluta klottra och måla. Det är samma situation som gäller för grovt kriminellt belastade ungdomar; det är svårt att få dem upphöra med brottslighet. Forskning från främst USA³⁵ visar att de interventioner som ger effektiva och långsiktiga resultat i behandling av kroniska våldsbenägna ungdomsbrottslingar är insatser som angriper flera av ungdomars riskbeteenden och problemområden samtidigt. Utan någon behandling döms 50 procent av grova ungdomsbrottslingar för nya brott inom ett år³⁶. Bäst resultat nås med beteendeträning av olika sociala färdigheter som kan minska andelen till 30 procent. Något sämre resultat (40 procent begår nya brott) nås exempelvis om den unge får ett arbete eller deltar i familjeterapi. Insatser som förefaller helt sakna positiva effekter är utmanande verksamheter som vildmarksäventyr eller avskräckande program (exempelvis att låta ungdomar

³⁵ Lipsey & Wilson, (1998)

³⁶ Även svenska utvärderingar visar att det är svårt att förmå unga kriminella att upphöra med brottslighet: Hansson, Cederblad & Höök (2000); Levin, (1998); Puhakka (2001); Sarnecki (1992); Sundell, Nyman & Alvasdotter (2000).

träffa och ha samtal med äldre brottslingar på en anstalt). Yrkesinriktade kurser utan egentligt arbete är också i princip verkningslösa.

Möjligheterna att skärpa straffen för klotter och olaglig graffiti och på det sättet avskräcka potentiella och aktiva klottrare/graffitimålare är också förknippat med problem. Denna strategi förutsätter någon form av förankring hos allmänheten. Hur allmänhetens inställning ser ut vet vi inte men är något som bör studeras. Intervjuerna i denna studie antyder dock att klottrarnas föräldrar inte betraktar klotter och olaglig graffiti som särskilt klandervärt. Om allmänheten har samma uppfattning har de rättsvårdande myndigheterna svårt att öka straffsatserna för dessa brott. Även om strängare straff införs behöver inte det minska klotter och olaglig graffiti mer än marginellt. Genom att öka straffsatserna kan man möjligen få illegal graffiti att uppfattas som ett mer allvarligt och klandervärt brott. Detta skulle förmodligen minska nyrekrytering av klottrare och graffitimålare bland ungdomar som generellt sett är mindre brottsbenägna. Samtidigt finns risken att ungdomar som är mer toleranta till kriminalitet skulle bli fler inom graffiti-kulturen. Det skulle kunna leda till en ökning i andra former av kriminalitet (t ex grövre former av skadegörelse, trakasserier av trafikanter) som kan förekomma i samband med graffiti. En straffskärpning kan även leda till att ungdomar marginaliseras inom det konventionella samhället, dels genom högre skadeståndsbelopp, dels genom eventuella stigmatiserande effekter av kontakter med straffsystemet.

Även om det saknas vetenskapliga utvärderingar har en mängd åtgärder satts in på olika ställen i landet för att stävja den illegala graffiti. I dagsläget saknas kunskap om vilka insatser som gjorts för att motarbeta klotter och olaglig graffiti. Ett första steg vore därför att sammanställa information om vilka de är och vilka erfarenheter av dem som finns i de olika kommunerna. Detta är en omfattande uppgift som Brottsförebyggande rådet torde vara lämpligt att utföra, förslagsvis genom sina kontakter med de lokala brottsförebyggande råd som idag finns i många av landets kommuner.

Referenser

- Axnäs, N. (2000). Graffiti, brottslighet och narkotikabruk bland elever i årskurs 9 (D-uppsats i kriminologi). Stockholms universitet; Kriminologiska institutionen.
- Andreasson, S. (red.) (2002). Den svenska supen i det nya Europa. Nya villkor för alkoholprevention: en kunskapsöversikt. Stockholm: Svenska Folkhälsoinstitutet
- Ferrer-Wreder, L., Stattin, H., Lorente, C. C., Rubman, J. & Adamson, L. (in prep.). Early prevention and promotion: A review and resource guide. Opublicerat manus.
- Hansson, K., Cederblad, M. & Höök, B. (2000). Funktionell familjeterapi. En behandlingsmetod vid ungdomskriminalitet. Socialvetenskaplig tidskrift, 3, 231-243.
- Johnson, M. (2001). Graffiti – utifrån målarnas synvinkel. Ingår i Estrada, F. & Flyghed, J. (reds.) Den svenska ungdomsbrottsligheten (s.260-292). Lund: Studentlitteratur.
- Levin, C. (1998). Uppfostringsanstalten. Om tvång i föräldrars ställe. (Lund studies in social welfare XX). Lund: Arkiv förlag.
- Loeber, R. & Farrington, D. P. (1998). Conclusions and way forward. Ingår i R. Loeber & D. P. Farrington (red.), Serious & violent juvenile offenders. Risk factors and successful interventions. London: Sage.
- Messina, N. P., Wish, E. D. & Nemers, S. (1999). Therapeutic community treatment for substance abusers with antisocial personality disorder. Journal of substance abuse treatment, 17, 121-28
- Puhakka, O. (2001). Den våldsrelaterade ungdomskriminaliteten i Stockholm. Åtgärder och insatser (FoU-rapport 2001:9). Stockholms socialtjänstförvaltning: FoU-enheten.

- Sarnecki, J. (1992). Uppföljning och utvärdering av de särskilda ungdomshemmen (§ 12-vården) samt Drevvikens ungdomshem. Stockholms läns landsting.
- Shannon, D. (2001). Graffiti and adolescent delinquency. An analysis of short term career trajectories (rapport 2001:3). Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Sundell, K., Nyman, M. & Alvasdotter, A. (2000). Mellanvård för kriminella ungdomar. En studie av 133 ungdomar fem år efter avslutad mellanvård (FoU-rapport 2000:1). Stockholms socialtjänstförvaltning: Forsknings- och Utvecklingsenheten.
- Tremblay, R. E. & Craig, W. M. (1995). Developmental crime prevention. Ingår i M. Tonry & D. P Farrington (Red.), Building a safer society. Strategic approaches to crime prevention (s. 151-236). Chicago: The university of Chicago press.
- Wilson, S. J. & Lipsey, M. W. (2000). Effects of school violence prevention programs on aggressive and disruptive behavior: A Meta-analysis of Outcome Evaluations. Vanderbilt University: Center for Evaluation Research and Methodology (Unpublished manuscript).

Baksida

I massmedia framställs de som klottrar och målar graffiti antingen som grova brottslingar eller som missförstådda konstnärer. I den här rapporten sammanfattas tidigare forskning om klotter och olaglig graffiti. Rapporten innehåller också resultat från 2002-års drogvaneinventering med stockholmselever i grundskolans år 9 och gymnasiet år 2. Elever som uppger att de klottrat eller gjort olaglig graffiti jämförs med de som inte gjort det vad gäller social bakgrund, drogvanor, annan kriminalitet samt skolanpassning. Dessutom har sju klottrare intervjuats om varför de började, varför de fortsätter och vad som skulle kunna få dem att sluta. Rapporten avslutas med en diskussion om klotter och graffiti bör legaliseras eller inte samt hur förebyggande arbete mot klotter och olaglig graffiti kan utformas.